

SERGİ

"OSMANLI VE CUMHURİYET DÖNEMLERİNDE
RUM TOPLUMUNUN KÜLTÜREL KATKILARINDAN ÖRNEKLER"

**Mimarlık, Eğitim, Tıp, Bilimler, Diploması, Sağlık,
Endüstri ve Ekonomi**

«Anadolu» gazetesi muharrirlerinden YANI KALFOĞLU'sun Karamanlica alfabesi ile yazdığı İstanbul'da 1899 yılında basılmış

MİKRA ASIA (KÜÇÜK ASYA) KITASININ TARİHİYE COĞRAFYASI

adlı kitabın girişi

MUKADEME

Memleket. Ne güzel kelime. Ne aziz söz. Ne mübarek lugat. Hele memleketle muhabbet. İşte bundan büyük fazilet, bundan ulu meram ve maksat olamaz. Her şey bundan merbuddür, herkes bunun ile meşgul olmalı, memleketle muhabbet olmasa, vatan için hizmet edilemez ise, vatan arzulanmazsa, insan dünyada yaşadığını maksadının bir mühim noktasını icra etmemiş olur. Bunun için Yunan muharrirlerinden biri «Ouðev ylxuıw wıptııoç», yani «vatandan daha tatlı bir şey yoktur» demiş idi. Bizler Anadolu'yuuz, vatanımız da Anadolu yani Mikra Asia (Küçük Asya) dır. İnsanın ilk oturduğu memleket, medeniyetin en evvel terakki ettiği ülke, meşhur ve cengaver milletleri yetiştiren toprak, Hıristiyanlığın ilk vaaaz olunduğu mahal,.....

18. YÜZYILIN İSTANBUL'UNDA
RUM MİMARLAR - BAŞ USTALAR - KALFALAR

İstanbul şehri, içinde yaşayan halkı ve onunla irtibatla bulunan herkesi son derece etkiledi, etkilemeye de devam ediyor. Tarihi boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yaptı, aynı zamanda birçokunun da tarihsel gelişimini yönlendirdi. Tabiatın ve sosyoekonomik şartların doğrultusunda gelişen kentleşme, sakinlerinin de yaşam biçimini etkiledi. Değişik imparatorlukların merkezi olması nedeniyle, değişik dinleri bir arada uyumlu bir şekilde barındırdı, kendine özgü kozmopolit bir ortam oluşturdu. Kozmopolit kentleşmenin ilk yaratıcıları, sarayda faaliyet gösteren *birun* bölümüne bağlı Cemaat-i Mimarân-ı Hassa mimarlarıydı. Aralarından en ünlü olanı, Osmanlı mimarisini belirleyen Hıristiyan kökenli Koca Mimar Sinan'dır. 18. yüzyılda faaliyet gösteren ve imparatorluk sınırları içerisinde erken bir batılılaşma havası estiren mimar, ustabaşı ve kalfaların arasında birçok zimmî, yani gayrimüslim sivrildi. Ünlü Mimar Sinan'dan önce, gerçek adı Hristodoulos olan ve Atik Sinan adıyla tanınan başka bir Rum asıllı mimar vardı. Müslüman olunca Sinan Yusuf bin Abdullâh adını alan mimarın eserlerinden biri, 1766 depreminde yıkılan Fatih Camii'dir. Saray adına hizmet veren Rum mimarlar arasında, Mimarlık Tarihi Profesörü Doğan Kuban'ın andığı Simeon ya da Sımyon Kalfa, Konstantin Kalfa, Kör Yani Kalfa ve Foti Kalfa yer alır. Bu mimarlar muhtemelen Müslüman meslektaşlarıyla birlikte Nuruosmaniye, Laleli, Yeni Fatih ve Üsküdar'daki Selimiye camileriyle başkenti süsleyen mimarlardı.

İk Fatih Camii
(1463-1471)
Hristodoulos/Atik Sinan'ın
eseri olup Melchior Lorichs
İstanbul Panoramalarında
(1550) yer alır.

Süleymaniye Camii
(1550-1559)
Koca Sinan'in eseri olup
yine Melchior Lorichs
tarafından reseedilmiştir.

Nuruosmaniye Camii
(1748-1755)
Simeon Kalfa ve Çelebi
Muzafir'in eseri olup,
depremden
Laleli Camii ile
(1759-1763)
ortaları eserdir.

19. YÜZYILIN İSTANBUL'UNDA RUM HASSA MİMARLARI

Diplomalı ya da değil, birçok Rum mimar yalnız kendi cemaatleri adına değil, İmparatorluk capındaki herkes için eserler verdi. 1. Dünya harbine kadar İstanbul mimarisinde bıraktıkları izlerle şehrin, Doğu Akdeniz'in metropolü olarak anılmasına neden olanların başında gelirler.

Osmanlı İmparatorluğu'nda en yüksek makama çıkmayı başaran ve hassa mimarı olarak anılan ilk Rum kalfa Vasilaki Efendi İoannidis (1821-1903) idi. Tersâne-i Âmire mimarı olan ve 1780 yılında Kasımpaşa Deniz Üssü'nün ilk tersane havuzunu inşa eden ünlü Marki Kalfa'nın torunu olan Vasilaki Efendi İoannidis'in en önemli eserleri arasında Taksim'deki Aya Triada kilisesinin tamamlanması yer alır (1876-1879). Ayrıca 1882'de Fener İoakimion Kız Lisesi'ni, 1894 depreminden önce Heybeliada Ruhban Okulu'nun güney cephesini ve Balıklı Rum Hastanesi'nin Ruh ve Sınır Hastahıkları binasını inşa etti. Halic'in kuzey yakasında bulunan ve günümüzde Kuzey Deniz Saha Komutanlığı adıyla anılan Bahriye Nezaret'i'nin de mimarlarından biridir. Bu eser mimarlık tarihi profesörleri Turgut Saner ve Afife Batur'un da işaret ettiği gibi oryantalist mimarının en çarpıcı örneklerinden biridir. 20. yüzyılın başlarında Bahriye Nezaret'i'nde hizmet veren oğlu Yangos ya da İoannis İoannidis Efendi ise Taksim'deki Zeyyon Kız Lisesi'nin inşasını üstlendi.

Rum Hassa Mimarlari arasında Petrakis Adamandidis, Viktor Adamandidis'in babası ve Hamidiye ya da günümüzde Yıldız adıyla anılan camiyi inşa eden Nikolaos Çelepis ya da Çeleppoulos'u da sayabiliriz. Petrakis Kalfa'nın eserlerinden geride pek bir şey kalmadıysa da izlerini İstanbul'un en önemli tarihi yapılarından biri sayılan ve Mısır Hidivi Mehmet Ali'nin oğlu, Salt Halim Paşa'nın 1867'de Yeniköy'deki yalisinin yeniden inşasında bulabiliriz.

Zeyyon Kız Lisesi ve Taksim Aya Triada Kilisesi

Fener İoakimion Kız Lisesi (1882)

Kasımpaşa Bahriye Nezaret'i Binası

Hamidiye Yıldız Camii

Salt Halim Paşa yalısı, Yeniköy

19. YÜZYILIN İKİNCİ YARISINDA MEŞHUR İSTANBUL RUM MİMARLARI

19. yüzyılın ortalarından 20. yüzyılın ortalarına kadar, yaklaşık yüz yıl içerisinde İstanbul sınırları içinde 350'den fazla Rum mimar hizmet verdi. Arşiv kaynaklarından tespit edilen mimarların adlarından birçoğuna bina cephelelerindeki mermer levhalarda rastlanamaz mümkün. Bunların çoğunluğu İstanbul kökenli değildi, ancak daha başarılı bir kariyer edinmek için burayı tercih etmişlerdi. Onlardan geride birçok eser kaldı, fakat tümünü tespit etmek epeyce zor. 1922'den sonra Yunanistan'a göçmek zorunda kalan mimarlar Atina, Selanik ve başka birçok şehre de değerli binalar kazandırdı. Bunların arasında Periklis Fotiadis, Konstantinos Kiryakidis, Patroklos Kambanakis, Vasilios Küremenos gibi birçok isim sayabiliriz. Hepsisi aynı dönem mimarları sayılmaz, zira bunların bir kısmı 1922'den önce Atina ve başka Yunan şehirlerinde hizmet veren kişilerdi. Örnek olarak Konstantinos Dimadis ile oğlu Nikolaos Dimadis'i ve İstanbul'da mimarlık yapmaya başlayan, ancak Atina'ya yerleştiikten sonra da tekrar İstanbul'da faaliyet göstermeye devam eden "İstanbul Rum Edebiyat Derneği" binasının mimarı Lissandros Kaftancıoğlu'yu verebiliriz.

O dönemde inşa edilen binaların mimari üslubu ve yapısı, dönemin modası ile alıcının beğenisi doğrultusunda belirlendi. Böylece Boğaziçi ile Prens Adaları'nda rastlanan eş bulunmaz yalı ve konaklarda ahşap kullanımın ağır bastığı Balkan mimarisinden, eklektikizm ve modernizm akımlarına kadar değişik üsluplarda eserler meydana geldi. Bu mimarlardan bazıları mezarlıklarda son derece alim ve heykellerle süslü antlar inşa ettiler. Örneğin Şişli Rum Mezarlığı'nda bir açık heykel müzesi gibidir. Aynı zamanda devlet binaları, özel binalar ve apartmanlar, Adalarla Boğaz sahillerinden başka, Moda'dan Yeşilköy'e şehrin bir ucundan diğerine kadar her yerde konaklar ve villalar inşa ettiler. Maalesef bu sanat eserlerinin çoğu kayboldu. Bazıları terk edilip çöktü, bazıları kıymetini anlayamayan yeni alıcılar tarafından yıktırıldı, bazıları ise kat katlığı verildi yerlerine çirkin modern binalar inşa edildi. Şimdi dar geliri allelerin kaldığı bölgelerde bulunanlar ise 50'li yıllarda Anadolu'dan gelenler tarafından gasp edildi ya da satın alındı ve çehreleri değişti.

Mimar Lissandros Kaftancıoğlu tarafından tasarlanan (1872) heyküllü Der-Saadet Rum Edebiyat Cemiyeti binasının ön cephesi

Mimar Konstantinos Dimadis tarafından tasarlanan (1880) Fener Mektebi-i Kebir

Mimar Periklis Fotiadis'in tasarladığı (1894) Heybeliada Ruhban Okulu

Mimar Konstantinos Kiryakidis'in inşa ettiği (1900) Frej Apartmanı, Şişhane

20. YÜZYILIN BAŞINDA İSTANBUL RUM MİMARLARI

Türkiye'de Rum mimarlar hakkında sahip olduğumuz bilgiler, Ermeni mimarlara nazaran kısıtlıdır. Örneğin Ermeni asıllı Balyan ailesi ve eserleri herkesçe bilinir, oysa Rum mimarların ne adları ne eserleri tanınır.

Son yıllarda Türkiye'de yayımlanan dergi ve kitaplarda konu ele alınmaya başladı. Yunanistan'da da on yıldan fazla bir süredir Rum mimarlarla ilgili çalışmalar yayımlanıyor, kitaplar basılıyor. Ayrıca 2010 yılında "İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti," etkinlikleri çerçevesinde Mimar Sinan Üniversitesi'nde düzenlenen "Batılılaşan İstanbul'un Rum Mimarları" sergisi büyük ilgi gördü, 2-3 yıl sonra aynı ismi taşıyan belgesel İstanbul ve Ankara'da gösterime çıktı. İstanbul gehresindeki batılılaşmada Rum mimarların katkısı herkesçe kabul edildi.

Bu arada günümüzde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi olarak bilinen Şanayî-i Nefise Mektebi mezunların ya da yurt dışında okuyan mimarları da anmamız gerekecek. İstanbul ve Atina'da eser veren Patroklos Kambanakis (Ayios Yeoryios Karipis kilisesi - Burgaz, Belçika Konsoloslugu - Taksim, St. Hristidis ile beraber Galata Rum İlkokulu), Vasilius Kuremenos (Günümüzde Sabancı Üniversitesi'nin bürolarına ev sahipliği yapan Minerva Han - Galata) ve Markos Langas (Ahmet Burhanettin ve Osman Fırtı ile beraber Sütlüce Mezbahaneli gibi ünlü mimarların yanı sıra, Patroklos Meimaris (Evangelistria Theotokos Kilisesi Dolapdere), Zinon Kleanthis (Çiçek Pasajı) - Beyoğlu), Velissarios Makropoulos (Ayia Triada Kilisesi - Kadıköy), Dimitrios Vasiliadis (Surye Pasajı) - Beyoğlu), Yeoryios Kuluthros (Deniz Apartmanı - Sığırcı), Konstantinos Pappas (Sanca Arif Paşa Konakları - Moda ve Elmadağ), Vasilius ve oğlu Dimitrios Çilenis (Panayia Elpida Kilisesi - Kumkapı ve Taner Apartmanı - Taksim) gibi İstanbul'u eserleriyle güzelleştiren mimarları da anmalıyız.

Daha ayrıntılı bilgi arzu edenler "Batılılaşan İstanbul'un Rum Mimarları" sergisinin kataloğuna başvurabilir (Zografyon Lisesi Mezunları Derneği, İstanbul 2010).

Söğütözü Barok St. George's evi, jeni Taksim Belçika Konsoloslugu.

Sığirta mimar Patroklos Kambanakis'in bir mesleği için öri tasavvur.

İstanbul'un muhteşif binalarında Rum mimarların adlarını İttiva eden mermer veya taş işahatlar.

Galata Rum Okulu (1910) Patroklos Kambanakis ve St. mradiki eseri

Karaköy Minerva Han (1911-12) Vasilius Kuremenos eseri

20. YÜZYIL İSTANBUL RUM MİMARLARI

20nci yüzyılda yaşanan geniş çaplı ve kararlı siyasi gelişmeler nedeniyle, İstanbul'da Rum mimarların sayısı ve kapsamı önceki yüzyıllara göre önemli ölçüde değişmiştir. Lozan Antlaşmasından (1923) sonra ve nüfus mübadelesi neticesinde, Rum mimarların büyük kısmı, İstanbul Rumları'nın mübadeleden istisna edilmesine rağmen, göçtü. Aynı zamanda devlet politikası neticesinde genç Rum mimarlar yalnız özel sektör kesimine yöneldi. Halkbükü Osmanlı döneminde Rum mimarlar ve inşaat mühendisleri kamu ihalelerine katılabılıyor ve önemli devlet binaları inşa ederek tarihe yazıldılar. 6-7 Eylül 1955 kitlesel şiddet olayları ve 1964 sınır dışı edilmeler neticesinde birçok mimarlar göç etmeye mecbur kaldı.

Anlaşılabilir ki nüfusu bir kaç bin kişi kalan cemaatte ve 20nci yüzyılın ikinci yarısında yaşanan zor şartlar altında, Türkiye içinde eser bırakmış, kayda değer sayıda Rum mimarları bulmak zordur. Buna rağmen Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nden epeyce Rum mimar mezun olmuş ve kayda değer eserler yaratmışlardır. 1931 yılının "Mimarlıkteke" mecmuasının 2. sayısında adı geçen mimarlar: Yeorgiadis, P. Apostolos, Dimitri Çilenis, Tomas Agaladis, Vagel Ranos, Aleksandros Yenidunya, Antuan Haronis, Dimitri Peçilas, Nikoli Haralambidis, Viktor Adamandidis (Mimarlar Odası kurucularından) ve Konstantin Pappas. Bunlara ek olarak adlarını anmamız gereken daha sonraki dönemlerin mimarları arasında, Güzel Sanatlar Akademisi mezunları Simeon Simeonidis, Aristidis Pasadoes, Hristo Ioannidis, Vasil Vingas, Konstantinos Skarpathiotis ve İstanbul Teknik Üniversitesi mezunları Stilianos Roidis, Hristo Evangelidis, Hristo Panayotis, Avgerinos Antoniadis, Evangelos Lımperepoulos, Matheos Kaçopoulos, Yanis Kılıbrıs, Frangiskos Kefalopoulos, Danilı Beyade, Nikolaos Eleftheriadis, Konstantinos Sidiropoulos, Themistoklis Strogilos, Yanı Giavarakis ve Stathis Camis gibi Rum mimarları sayabiliriz.

Yukarıdaki, tam bir liste olmayıp, 1955 yılından sonra mezun olan Rum mimarların içermemektedir.

Fener'deki Ekmekçi Patrişane Binalarının bölümleri Orta Mimar Aristide Pasadoes tarafından 1900'lerin ortalarında tasarlandı.

İstiklal caddesindeki Elhamra sineması (1920) Rum mimar Konstantinos Kiriakidis eseri

Taksim meydanının 1950 sonlarında görünümü. Maksim gazinosunun söhbetkili ikinci katına Taner Apartmanı Mimar Dimitri Çilenis eseri (1938-1940).

Fener semtinde Ekmekçi Patrişane Binaları. Merkezde Patrişane ofisleri 1941 yıllarından sonra mimar Aristide Pasadoes'un tasavvuruna göre telakki inşa edilmiştir (1940).

MİMARLIK

Kapadokya

19. yüzyılda kilise ve okulların mimarisi

19. yüzyılda uygulanan Tanzimat reformlarının neticesinde Kapadokya Rumları ekonomik ve kültürel alanda büyük bir ilerleme kaydettiler. Kayseri ve Niğde bölgeleri etrafındaki küçük yerleşim yerlerinde mimari açıdan son derece kıymetli yapılar baş gösterdi. Rum cemaatinin yaşam şartlarının iyileşmesi ve teşkilatlanması, ayrıca kendi kurumlarını kendilerinin yönetebilme olanağı, köylerin yeniden planlanmasına, evlerin, kiliselerin ve okulların mimarisine yansdı. Bu dönemde Rumların kültürel kimliğini vurgulayan elliden fazla kilise ve birçok okul inşa edildi.

Kiliseler

Kiliselerin yapımında kendilerine has mimari unsurlar taşıyan bir üslup göze çarpar, bu da Küçük Asya bölgesinde onlara özel bir yer sağlar. Bu mimari üslup, Bizans sonrası mimari geleneğinden farklılıklar gösterir. Cemaat nüfusuna oranla yapılar son derece büyük ve gösterişlidir. Karakteristik gri renkteki bazalt taşından ya da sarı kesme taşın inşa edilmiş oymalı cepheler dış görünüşlerini çok etkileyici kılar. İnşaat işi üstlenilenler arasında genelde pek tanınmış isimler yoktur. Diplomalı mimarlardan ziyade daha çok kalfalardı. Hem estetik hem inşaat tekniği açısından kayda değer bir ustalık göstermişler, aynı zamanda yerel taş yontma sanatına da yenilikler getirmişlerdi.

Bu dönemde meydana gelen eserler tipoloji açısından büyük şehirlerdeki gibi çağdaş kilise ve okul modeline uygundu. Morfoloji açısından ise Doğu'nun yüzyıllar boyunca süregelen mimari geleneğinden, ayrıca Ermeni, Selçuk ve Kıbrıs'ın Gotik mimarisinden etkilendiği. Kiliselerin çoğu üç nefli, kubbeli ya da kubbesiz bazilika planlı, birkaçı ise Kapalı Rum Haçı planlı ve kubbeliydi. En karakteristik özellikleri, batı taraflarında görülen ve kilisenin iç kısmında bulunan üst kattaki kadınlara ait gynaikonitis galerisini destekleyen açık galeri biçimindeki nartekstir. Göze çarpan diğer özelliklerinden bir başkası, kilisenin doğu tarafında görülen ve üç nefli planı takip eden üçlü nişlerdir. Kilisenin yapısını güçlendiren sivri kemerler de karakteristik özelliklerinden biridir. Binanın cüsseli ve aynı zamanda ahenkli görünmesini sağlayan çok kenarlı çatılar, cephelerdeki dekorasyon, nartekstleri destekleyen ve kilisenin içinde bulunan sütun başlıkları ve bağ modeliyle süslenmiş giriş kapıları onları son derece gösterişli kılar.

Konaklı-Misti Ayios Vasilios ve Vlasios Kilisesi

Kapadokya'nın en büyük kiliselerinden ve 1344'te Metropolit Sofronios'un girişimleri ile mimar Provos Melkdis tarafından inşa edilmiştir. Çatısının on kubbeli ve çok prizmalı yapısı ender bir mimari örnek olup muhteşem bir dekorasyona sahiptir.

Niğde Hasaköy - Aksos Aya Makrina Kilisesi

Kilise temelinden 1843 yılında yeni baştan inşa edilmiştir. Küçük bir köy olan Aksos'a göre çok büyük boyuta sahiptir. Üç kilitli bazilika tarzında olup narteksi İİ şeklindedir. Merkezi apsisi çift kemerli olup kabartmalı üzüm bağları süslü kiliseye girişi simgelemektedir. İçerisinde halen çok az sayıda duvar ikonaları bulunmaktadır.

Niğde Fertek Başmelekler Mihail ve Gavriil Kilisesi

1837 yılında inşa edilen etkileyici boyuttaki üç kilitli bazilika tarzında sarı taş ve bazalttan yapılmıştır. Doğu tarafında üç niş ve yan yüzlerde birkaç pencere vardır. Yarı açık şekilli İİ, kuzey, batı ve güneydeki tapınağı 16 sütun ile çevreler. Özel bir özellik, tapınağın merkez girişini vurgulayan narteksin yarı silindirik çıkıntısıdır. Bugün Fertek Kasabası Yeni Camii olarak kullanılmaktadır.

Niğde Hamamlı – Gurdonos İsa Peygamberin Transfigürasyonu Kilisesi

1848'de inşa edilen üç gözlü bir bazilika, Androniki'den bir mimarla ilişkilendirilmiştir. Sıra dışı özelliği, her biri dini sembollerle motiflerle farklı süslemelere sahip olan narteks portikosunu destekleyen on sütunun zarif başlıklardır.

Kilisenin içinde
Aziz Eustathius'un
duvar resmi

Niğde Enehil - Dikilitaş Taksiarhis veya Ayios Yeorgios Kilisesi

Muhtemelen 1923'te Hristiyan sakinlerin mübadele ile ayrılmasından kısa bir süre önce inşa edilmiş ve iç mekânlarda duvar hagiografileri yapılmayan sen kilise.

İki sütuna ve sivri yayık iki sütuna dayanan yarı açık bir nartekse sahip üç gözlü bir bazilikadır. Dış dekorasyonun özel bir özelliği, çatıya erişim sağlayan iki simetrik taş şkaladır. Bugün bir telesti hali atölyesi olarak kullanılmaktadır.

Talas - Mutalaski Harman semtinde Meryem Ana Kilisesi

Eski bir çökmüş bir kilisenin yerine 1890 yılında inşa edilmiştir. Batı cephesinin şekillendirilmesinde açık barok unsurları olan bir kubbe ile haç biçimindeki kilise tarzını izleni takip eden birkaç kiliseden biridir. Bugün Yaman Dede Camii olarak ibadete açıktır.

Kapadokya Rum Okulları

1856 yılı İslahat Fermanı'yla birlikte okulları serbestçe kendi kendilerini yönetme olanağı tanınmasından sonra sistemli bir şekilde eğitim merkezlerinin inşa edilmeye başlandı göze çarpar. Küçük Rum yerleşim merkezlerinin neredeyse tümü, cemaat bağlarıyla inşa edilen ve yönetilen ilköğretim binalarına sahip oldu. Kapadokya etrafındaki küçük köylerde inşa edilen okullar, büyük kentlerdekiyle aynı mimari standartlarda, ancak daha küçüktü. Akılcı bir anlayışla planlanmış modern okul binaları güneş ışınlarından olabildiğince faydalanabilmek ve havalandırılabilen için geniş pencereliydi. İnşaat malzemesi olarak yerel mimaride kullanılan geleneksel yontma taş kullanıldı.

Niğde Hasaköy Aksos Rum Okulu

Okul, toplumun ihtiyaçları için modern bir okul sağlamak amacıyla 1909 yılında inşa edilmiştir. Büyük pencereleri ve yardımcı boşlukları olan altı sınıflı bir dikdörtgen çizimi takip eder. Tamamen özel zarafet veren özenle oyulmuş bazalt duvarla yapılmıştır.

Niğde Ballı Rum Okulu

Ayios Vasilos kilisesinin yanında 1914 yılında inşa edilmiştir. Sınıfların doğrusal düzenine ve ritmik olarak monte edilmiş büyük pencerelere sahip H-şeklinde bir plan görünüşü vardır. Kaba taşlı bir yapıdır.

Kayseri Germir - Kermir Rum Okulu

Okul 1800 yılında neo-klasik tarzda inşa edilmiştir. Girişi ayrıntılı simetrik dekorasyona sahiptir.Oyma taş işçiliği ile yerel bina geleneği takip edilmiştir.

Kayseri - Molu Rum Okulu

1840 yılında neo-klasik mimari tarzda inşa edilmiştir. Bağlanmış bazalttan yapılmış iki katlı dikdörtgen bir yapıdır. Tavanını simetrik bir morfoloji takip eder ve merkezi giriş geniş bir ölçekte vurgulanır.

Niğde - Uluğaç Rum Okulu

Bugün bölgede ayakta kalan Rum binalarının en büyüğüdür. Köyün yaklaşık 150 Rum ailesi olduğu 1893 yılında dikildi. Dikdörtgen planlı, cepheleerin simetrik düzenlenmesi, pencerelerin ritimli düzenleri ve özenle oyulmuş taş işçiliği ile iki katlı bir yapıdır.

İZMİR RUM MİMARİSİ

19. yüzyılın ortalarında İzmir'in uluslararası ekonomik sisteme dahil edilmesi ve bunu izleyen Tanzimat ve İslahat uygulamaları şehir genelinde büyük bir gelişmenin kaydedilmesine neden oldu. Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk tren yolu ve liman inşası gibi önemli altyapı işleri, ticaret ve kültürün ilerlemesine sağladı, yeni bir hayat hayal eden birçok insanın İzmir'e akın etmesine neden oldu, şehrin gelişmesine katkıda bulunan gayrimüslim cemaatleri de ön plana çıkardı. Bu dönemde İzmir'in çehresi uygulanan yeni mimari üsluplar neticesinde büyük bir hızla batılılaştı. Yeni binalar, şehrin geleneksel çehresini tamamen değiştirdi.

Şehrin en kalabalık cemaati olan 165 bin kişilik Rum cemaati (1922'de toplam nüfus 370 bindi) mimarlık alanında büyük bir faaliyet gösterdi. Bu dönemde Rum mimarlar eski kilise, okul, hastane gibi cemaat binalarının restorasyonunu, ya da yeniden inşasını üstlendiler. Ticaret merkezleri, iş hanları ve gitgide zenginleşen cemaat mensupları adına modern konutlar yarattılar.

1922 yangını sırasında Hristiyan mahallelerinin tamamen tahrip olması, bu mimari eserlerin de büyük bir bölümünün yok olmasına neden oldu. Böylece İzmir, tarihsel ve kültürel kimliğinin önemli bir parçasını yitirdi.

Rum cemaatine ait Ayios Haralambos Hastahanesi. İlk olarak 1748'de ve ikinci kez 1888'de yeniden inşa edilen 260 yataklı kapasitesi ile İzmir'in en büyük hastahanesiydi. 1922 yangınında yok oldu.

İzmir Rum Mimarları

İzmir'in çevresindeki yeniliklerde, büyük bir meslek birliği teşkil eden İzmir'in Rum mimarları kayda değer bir rol oynadılar. Bunlardan birçoğu İzmir ve çevresindeki bölgelerde Belediye gibi devlet dairelerinde hizmet verdiler, diğerleri ise Rihim Şirketi gibi özel sektörde çalışıp cemaat binaları (kilise ve okul), önemli ticari ve özel binalar (banka v.b.) inşa ettiler. İzmir Meslek Rehberi'ne göre (Indicateur des professions commerciales et industrielles de Smyrne, par Jacob de Andria, 1895) 1895 yılında İzmir'de 12'si Rum olmak üzere 20 mimar faaliyet göstermekteydi. Bunlar: Vamvakeros Ioannis ve Petrokokinos Emmanuil (Belediye'de), Kokkinos Ioannis, Kutsufiadis M., Latris Ksenofon, Mangakiotis M., Mangakiotis Y., Rambaonis Dimitrios, Simitopulos İlias, Stefanidis Grigoris, Vitalis Polikarpus (Rihim Şirketi'nde) ve Vitalis Rokos idi. Eustratios Emmanuil Kalonaris gibi bazıları da Ege Adaları'ndan gelip İzmir'de önemli eserler verdiler. 1920'ye kadar mimarlar listesine Apostolidis D., Vafeiadis İgn., İzmirlis K., Kurmulis İ., Kalokairinos Y., Lignadis D., Lytis V., gibi yeni isimler eklendi. Aynı zamanda Karathanasopoulos P. (Merkez Kız Lisesi) ve Zahos Ar. (İonio Üniversitesi) gibi özellikle Yunanistan'dan getirtilen mimarlar da vardı.

İzmir Basmane semtinde 1866 yılında eski bir kilise yerine inşa edilen Ayios Vukolos Kilisesi. Haç şekli bina 16 sütünlü yarı açık nartekstir. 1922 yangınından kurtulan tek kilisedir. 2011 yılında restore edilen kilise periyodik olarak kilise olarak kullanılmakta ve çok etkinliki bir kültür merkezi olarak da kullanılmaktadır.

İzmir'de var olan iki küçük kilise

Profitis İlias (İlyas) Kilisesi

1846 yılında inşa edilmiş olup muhteşem manzaralı Şirinye (Aya Anna) vadisinde bulunmaktadır. Tek nartekli kilise iç mimarisini korumaktadır.

Aya Fotini Kilisesinin 1856 yılında mimar Ksenofon Latris tarafından inşa edilen çan kulesi.

İzmir'de 1898 yılında inşa edilen büyük boyutlu Aya Katerina Kilisesi

Her iki eser 1922 yangınında yok olmuştur.

Ayios Yeoryios (Aya Yorgi) Kilisesi

Mimar Efstratios Kalonaris tarafından, 1856 yılında kubbesi eklenerek yenilenen kilise, 1922 yangınında yok olmuştur.

Alaçati Meryem Ana kilisesi dış ve iç görünümü

Efstatios Kalonaris'in eseri olup 1833 yılında yarı açık narteks şekli inşa edilmiştir. 2010 yılında restore edilmiş ve Alaçati Pazaryeri camii olarak kullanılmaktadır.

Ayvalık - Alibeyköy - Moshonisi adası Ayios Nikolaos - Taksiarhis Kilisesi

Mimar Emmanuil Kuna tarafından 1873 yılında kubbeli bazilika şeklinde inşa edilmiştir. Neo-Klasik ve Bizans tarzları beraber bulunmaktadır. 1922 yılından sonra bir süre camii olarak kullanılmış, ancak 1944 yılı deprem hasarları yüzünden terk edilmiştir. 2014 yılında R.M. Kaç'ın tarafından restore edilmiş ve halen Ayvalık müzesi olarak kullanılmaktadır.

İzmir Rum Okulları

Eğitim binalarının tipolojik ve mimari olarak yenilenmesi, Rum Toplumun yeni yüksek okullarının inşası ile olmuştur. Bunların en önemlisi Homeros Kız , Ana Kız ve Evanjelik İncil Okullarıdır. Ancak, bunların yanı sıra, İzmir toplumu 1922'de geniş bir ilköğretim okulu ağına sahipti. Kent içinde 17 ve etraf semtelerde 22 okul, hemen hemen hepsi bahçelerin içinde veya yakınında, bulunuyordu. Ayrıca, her semtte yüksek okullara bağlı ilkokullar bulunuyordu. Bunlara ek olarak özel okullar da vardı.

Göztepe Ayios Panteleimon kilisesi ve avlusunda okul.

Yukarı Mahalle'de Ayios Ioannis Theologos Okulu. Evanjelik Okulun şubesi. Okul 1922 yangınında yok olmuş ve yanındaki kilise daha sonra yıkılmıştır. Bugün çan kulesinin bir kısmı ve öğretmenler evi varlığını sürdürüyor.

Homerion İzmir Kız Okulu

1881 yılında İzmir Rum Eğitim Cemiyeti tarafından kurulmuş ve 1887 yılında yeni bir modern binaya kavuşmuştu. Mimar Ksenofon Latris tarafından neoklasik tarzda tasarlanmış, çağın tüm pedagojik özelliklerini takip etmiş olup, geniş dersliklere, büyük bir tören salonuna, sağlıklı bir yatakhane, zengin bir kütüphane, üstü kapalı jimnastik salonuna ve çiçek bahçelerine sahipti. 1922 yangınında yok oldu.

Ön cephenin tasarım krokisi

Tören salonu

İzmir Merkez Rum Kız Lisesi

Okulun ana giriş kapısının tasarım çizimi

Kız okulunun yeni binası, özel olarak davet edilmiş mimar Panos Karathanasopoulos tarafından klasik eklektik tarzda tasarlanmış ve 1912 yılında inşa edilmiştir.

Sağda okul olan binanın bugünkü fotoğrafı görülmektedir.

İzmir Borsası binası sahile yakın bir mevkide, mimar Ignatios Vafiadis tarafından 1905 yılında inşa edildi.

Bugün Borsası binası karakteristik köşe kulesini kaybetmiştir. Turizm enformasyon merkezi olarak kullanılmaktadır.

Mimar Ignatios Vafiadis tarafından 1909 yılında inşa edilen Anadolu Bankası binası. Klasik, Rönesans ve Barok stilleri başarı ile birleştirilmiştir.

İzmir Atina Bankası binası. Mimar Dimitrios Rambaonis Fransız Beaux-Arts ekolü tarzını uygulamıştır.

İzmir Tiyatrosu

Sahil üzerinde, 1910 yılında açıldı ve şehir için önemli bir kültürel etkinlik mekanı oldu. Mimar Ignatios Vafiadis tarafından Fransız ekolü tarzında tasarlandı ve o zaman Paris'teki Fransız Tiyatrosu Chatellet'in bir minyatürü olarak kabul edildi.

Son dönemin iki Karadenizli Rum Mimarı

Mimar Aleksandros Kakulidis (1857-1941)

Trabzon'da 1857 yılında doğdu. Trabzon Rum Dershanesi Okulundan mezun olduktan sonra 1885 yılında Atina Teknik Üniversitesinden mimar diplomasını aldı. Karadenizin bir çok şehrinde eserler yaptı. 1922 yılında Atina'ya göç etti ve 1941 yılında vefat etti. Eserlerinin çoğu Karadeniz bölgesinde (Trabzon, Samsun, Giresun ve İnebolu) olup, bundan başka İstanbul'da (Arnavutköy Aya Taksiarhis kilisesi) ve (Ahyolu - Aghialos Meryem Ana Kilisesi-1899) eserleri vardır. Bir çok farklı tarzda neo-klasizim, eklektisizm, ar-nuvo, Osmanlı ve Bizans revivali ve oryantalizm mimarisi gibi ekol tesirli tasarımlar ile dinsel yapılar inşa etmiştir. Üç eseri halen Trabzonun simge binalarını oluşturmaktadır. Bunlar Trabzon Dershane Okulu, Theofilaktos Evi ve Kapagianidis Villası'dır.

Ordu'da oryantalizm mimarisini tanıttığı Ferik Hamdi Paşa Mabedi (1913)

Banker Konstantin Theofilaktu Konağı. Yarım asır Kız Okulu olarak hizmet vermiş ve bugün Trabzon şehir müzesi olarak kullanılmaktadır (1905)

Trabzon Dershanesi 1904

Aleksandros Kakulidis'in görkemli neo-klasik, simmetrik ve iyonik şekilli eseri Trabzon Dershanesi (Frontistirio). Eski bir kuruma ait bu yeni binanın temeli Eylül 1899'da atılmış ve 1902 Eylül ayında açılış töreni yapılmıştır. İnşası için 12.322 Osmanlı altın lirası, donatılması için de 1.000 lira harcanmıştır. Bu fonlar büyük miktarda Rusya'da yaşayan Karadenizli Rumların bağışları sayesinde toplanmıştır.

Trabzon Dershane Rum Okulu inşası. Dershane 4 sınıflı merkez ik okul, 4 sınıflı lise ve ayrıca öğretmen yetiştirme okulu olarak çalışıyordu.

Ayios Grigorios kilisesi çan Kulesi

Konstantin Theofilaktu bağışı ile bizans stilinde inşa edilmiştir. Kule saatinde ÇABUK OLUN ibaresi yazılı idi.
Çan Rusya'ya ismarlanmıştı.
1924 yılında sahil yolunun açılması ile yıkılmıştır.

Banker Konstantinos Theofilaktu'nun Trabzon Soğuksu semtindeki villası

1892 yılında mimar Kakulidis tarafından banker Konstantinos Theofilaktos hesabına Soğuksu semtinde inşa edilen yazık villa, 1300 liraya mal olmuştu. Bina muhteşem bir bahçe içinde bulunuyordu. Kullanılan motifler aynı semtte inşa edilen Kapagianidis villasında da kullanılmıştır. Bugün yoktur.

Banker Kapagianidis için yine mimar Kakulidis tarafından 1906 yılında inşa edilen ar-nuvo stili 3 katlı villa binası. Denizi gören büyük teraslara sahip olup, beyaz taş ve etrafı ahşap dantela süslü kornizlerle, kırmızı keremiteli çatısı vardır. Büyük bir bahçe içinde sera ve yardımcı bina bulunmaktadır. 7.000 altın liraya mal olmuştu.

Giresun Belediye Reisi Kaptan Yorgi tarafından 1907'de Aleksandros Kakulidis'e ismarlanan Erkek Lisesi'nin binası. Bina karakteristik neo-klasik tarzda inşa olup, son katı, mimarın ayrılığı nedeniyle yerel bir kalfa tarafından bitirilmiştir.

Mimar Dimitrios Fillizis (1882-1965)

1882 yılında Trabzon'da doğdu ve 1965'de Selanik'te vefat etti. Trabzon Dershanesi'nden mezun olduktan sonra, Atina Teknik Üniversitesi'nden mimar diplomasını alıp sonra Paris'te eğitimine devam etti. Trabzon'a döndü ve bir çok özel binalar tasarladı. 1915-1918 yılları arasında Bizans tarihçisi Rus Theodor Uspenski ile beraber Trabzon Bizans devri eserlerin kayıt edilmesi üzerine çalıştı. Samsun'da bir çok özel binaların inşasında çalıştı. Trabzon'da en bilinen eserleri Atina Bankası (1910), Boztepe'de Moseleum (1922), Trabzon Kız Lisesi tasarımı ve Trabzon şehri su kemeri (1922). Mübadeleden sonra Selaniğe yerleşti ve önemli mimarlık konularında çalıştı.

Dimitri Fillizis Trabzon'daki yazihanesinde çalışma esnasında

Trabzon Atina Bankası şubesi (1910)
Mimar Dimitri Fillizis eseri

Bina, Osmanlı topraklarında 15 şubesi olan Atina Bankası Trabzon şubesi olduktan sonra, 1923' den itibaren Osmanlı Bankası Trabzon şubesi olmuştur. Bugün küçük değişikliklerle halen mevcuttur.

Atina Bankası şubesiinden başka Trabzon'da çalışmış Kapayanidis, Fostiropulos, Theofliaktu bankalarının hepsinin Kunduraçılar Caddesi yöresinde binaları vardı. Bu banka binalarının mimarları bilinmemektedir.

Grigoris Kapagianidis Trabzon Bankası

Fostiropulos Kardeşlerin Bankası

Dimitri Fillizis'in tasarlamış olduğu, katledilen kayıklar sendikası başkanı Kâhya Yahya'ya ait oryantallizm tarzında mabed. Aliesinin ismarladığı eserin temelleri 1922 yılında Boztepe'de atılmış ancak mimarın ayrılması ile yarıda kalmıştır.

Dimitri Fillizis eseri, Boztepe ilkokulu (1910)

BİLİM VE EĞİTİM

Der-Saadet Rum Edebiyat Cemiyeti

Der-Saadet Rum Edebiyat Cemiyeti (DeS-REC) 1861'de Rum cemaatinin önde gelen tıp doktorları ve bilim adamları tarafından kuruldu. En önemli amacı Osmanlı millet sistemi kapsamında Rum cemaatinin İmparatorluğun bütün topraklarında toplumlarının eğitim ve kültür seviyesini yükseltmekti. Bu kurumun kuruluşunda en önemli rolü oynayan iki tıp doktoru, Stefanos Karateodori

Paşa ve İroklis Vassiadis idi. DeS-REC temel amaçlarından biri Kırım savaşı sonrası Osmanlı eğitim sistemine hakim olmaya çalışan Fransız ve Anglo-Sakson eğitim kurumlarına karşı Rum milletinin kültürünü korumak, geliştirmekte olan ticaret ve endüstri sektörüne kabiliyetli elemanlar yetiştirmek ve Ekümenik Patrikhane tarafından koordine edilen geleneksel Rum eğitim sistemine zamanın modern görüşlerine uygun katkı vermektir. İlk kuruluş yıllarında Yönetim Kurulunun tartıştığı en önemli sorun Rum eğitim sisteminin Gerçekçi (Pragmatik) yönünün güçlendirilmesi idi. Bu istikamette yayınlanan Yönetim Kurulu tutanaklarında kadim Yunan metinlerinin hangi derecede kullanılması ve aynı zamanda fizik, kimya, biyoloji, teknoloji gibi derslerin artırılması, geniş ve sistematik pedagoji açısından incelenmesi görülmektedir.

DeS-REC damgasını taşıyan bir kitap

Kitap, Osmanlı tarihinin önemli Diplomatı Tıp Doktoru Aleksandros Mavrokordatos'un (1641-1709) hayatını içermektedir.

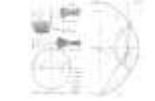
Kurumda, tüm olarak Fransız eğitiminin etkilerine ve aynı zamanda kısmen misyonerlik propagandalarına karşı bir kültür direnişinin felsefesi açıkça görülmektedir. DeS-REC'in Rum eğitimi için üstlendiği girişimler arasında:

- Ekümenik Patrikhane ile işbirliği içinde yeni okulların açılması - Rum okullarında kullanılacak gerekli ders kitaplarının hazırlanması ve basılması
- Eğitimi destekleyen, Anadolu ve Rumeli'deki Rum Cemiyetleri ile işbirliği yaparak İstanbul dışında yeni okulların açılması - DeS-REC eğitime destek veren, yüzden fazla cemiyetin koordinasyonunu yapıyordu.
- Rum okulları öğretmenlerinin pedagoji ve yeni bilimler üzerine eğitimleri konusunda geniş çapta programlar geliştirilmesi
- Aynı zamanda Rum okullarının bina durumu ve altyapı tesisleri için önemli çabalar sarf ediliyordu. Taşradaki okullara da müfettişlerin gönderildiği genişçe bilinmektedir.

DeS-REC eğitime destek dışında ve onun kadar önemli ölçüde bilimsel araştırmaları destekleyen kurum olarak tanındı. 1861-1921 dönemi bilimsel araştırma neticelerini sunan bir mecmua yayınlamıştır.

Bu açıdan Des-REC çalışma yöntemi Academie de France ve Royal Society of London'u hatırlatmaktadır.

Des-REC yalnızca Rum toplumuna değil, Osmanlı İmparatorluğunun diğer unsurlarına ve Yunanistan'ın bilim toplumuna da çok önemli hizmetler vermiştir.

Cemiyetin yayınlarından örnekler

Cemiyetin katkıları arasında, bir çok uzman komitelerinin çalışmaları da sayılabilir. Komitelerin en önemlileri Eğitim, Edebiyat, Biyoloji, Arkeoloji, Sosyoloji ve Hukuk konularıyla alakalı idi. Bu komiteler düzenli bir şekilde konferanslar ve geniş kitlelere açık konuşmalar organize ediyorlardı. Diğer önemli bir etkinlik Des-REC'in gözetimi altında organize edilen bilimsel yarışmalar idi.

Spiridon Mavrogeni Paşa (1816-1902)

Des-REC'in kurucularından ve uzun yıllar yöneticisi Iroklis Vassadis (1821-1890)

Örnek olarak 1869 yılında Karadeniz sahillerinin tarih, coğrafya ve dil bilimi konusunda bir yarışma organizasyonu için St. Petersburg'da yaşayan Yorgo Simboulidis 500 gümüş Rus rublesi sunmuştu. 1872 yılında Epirli Banker Hristaki Zografos "yaşayan eserler - yani konuşulan Rum lehçeleri ve canlı gelenekleri" yarışması için 100 Osmanlı Altın Lirası hibe etmişti. Daha sonra 1879'da Banker Karapanos tarafından desteklenen, yeni ilkokul kitaplarının yazılması amaçlı bir yarışma organize edildi. Bunların dışında enteresan diğer bir yarışma da Bizans tarihi hakkında 1910 yılında yapıldı. Bu Bizans tarihi yarışmasını, doktor Dimitri Zambakos Paşa 10.000 frank ile ödüllendirdi. Tıp'ta etik konusunda son yıllarında Mekteb-i Tibbiye'de ders veren Senatör Aleksandros Mavrogenis Paşa, aynı yıl "erdemlik" konulu bir yarışma düzenleyerek, her yıl 1.000 frank ile yarışmayı destekledi. Des-REC, 1882 büyük Beyoğlu yangınından sonra bugünkü Balı Sokağına yakın, kendi inşa ettiği, resimde görülen neo-klasik binaya taşındı. İstanbul Rum Edebiyat Cemiyeti 1924 yılında Hükümet kararı ile kapatıldı, binasına el konuldu ve aynı zamanda zengin kütüphanesi ve arşivi Ankara'ya taşındı. Arşiv Türk Tarih Kurumunda bulunmaktadır ancak kitapların nerede olduğu bilinmemektedir. Cemiyetin binası 1965 yılında yıkıldı ve şu anda arsası oto park olarak kullanılmaktadır.

1911 yılında Fener Rum Patrikhanesine bağlı Rum Okulları ve Kiliselerin Anadolu'da dağılımı

Mekteb-i Kebir Fener Patrikhane Okulu (1454)

Günümüzde Fener Erkek Lisesi olarak bilinen Patrikhane Okulu'nun kuruluşu ve hizmete girmesi, Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi'yle yakından ilişkilidir. Bu Okul, yüzyıllar boyunca Rum Ortodoks Kilisesinin üst kademelerinde ve Osmanlı Devleti'nin Tuna Beyliklerinde hizmet gören tanınmış din ve devlet adamlarının yetiştirildiği bir kurum olmuştur. Okulun yönetici ve öğretmenleri arasında yer alan ünlülerden: Rum Ortodoks Patriği Kirillos Lukaris'i, din adamı ve filozof Teofilos Koridalefs'i, Aleksandros Mavrokordatos'u, Evgenios Vulgaris'i, İllias Miniatis'i, Stergios Makreos'u ve Kostandinos Kumas'i sayabiliriz.

19. yüzyılın ortalarında (1868) Patrikhane Okulu'nun eğitim yaklaşımında yeni hedefler belirlenmiştir. Bu bağlamda Okul'un 8 öğretim yılını kapsayan ve klasik bilimlere (Edebiyat) yönelik bir eğitim kurumuna dönüşmesi kararlaştırılmıştır. Buna ilaveten, 8 yıllık öğretim yılına bir yıl daha eklenerek Okulun mezunlarına, muadili olan okullardan ayrıcalıklı olarak, sınavsız üniversiteye girme hakkı tanınmıştır. (İstanbul'da o dönemde ayrıca Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlı bir Ruhban Okulu da vardı).

Fener Patrikhane Okulu, bu düzenlemeler sonucunda, devrin İstanbul'daki Rum Ortodoks Cemaat ilkokullarından mezun olan öğrencilerin, öğrenimlerine devam edebilmek için, özellikle tercih ettikleri bir eğitim kurumu haline gelmiştir. Okul'da 1892 ile 1905 yılları arasında 20.920 öğrenci eğitim görmüştür.

Okulun eğitim programının klasik bilimlere yönelik olmasına rağmen, programına fen dersleri de eklenmiştir. Ayrıca 1902 yılında, eğitimi iki yıl süren öğretmen yetiştirme programı düzenlenmiş ve uygulamaya konmuştur.

Patrikhane Okulu'nun mezunları, Osmanlı toplumunun çeşitli kademelerinde üst düzey makamlara yükselmişlerdir. Bunlar arasında siyaset alanında Stefanos ve Pavlos Musuris'i, tıp alanında Sarantis Arhigenis'i, gazetecilikte Vlasıs Gavriilidis'i, tarih ve siyaset bilimlerinde Pavlos Karolidis'i sayabiliriz. Patrikhane Okulu 1882 yılında, İstanbul'un beşinci tepesinde, görkemli, dört katlı simgesel bir binaya yerleşmiştir.

Fener Mekteb-i Kebir Okulu Kurucusu Patrik Gennadios Sholarios'a, Fatih Sultan Mehmet tarafından, Rum Millet Başı Beratı'nın verilşi

Bu binanın inşaatı banker ve tüccar Y. Zarifis, E. Evgenidis ve A. Singros'un başlılarıyla gerçekleşmiştir. Okulda, eğitim ve yönetime ayrılan bölümlerin dışında, özel okuma odasına sahip zengin bir kütüphane de vardı. Kuruluşu 1769 yılına kadar uzanan bu kütüphaneye ek olarak, 1905 yılında bir de öğrenci kütüphanesi kuruldu. Bu iki kütüphanenin yanı sıra, Okul'un zooloji ve botanik müzesi, tam donanımlı fizik ve kimya laboratuvarları, maden ve fosil (paleontolojik) koleksiyonları da vardı.

Patrikhane Okulu, bugün Özel Fener Rum Lisesi adı altında karma Ortaokul ve Lise bölümleriyle eğitim vermeye devam etmektedir.

Zoğrafyon Lisesi (1893)

Zoğrafyon Okulu, Beyoğlu Rum Ortodoks Cemaat'i'nin, 1833 yılında kurulan Panagia Cemaat Okulu'nu, Lise seviyesine yükseltmek için gösterdiği yoğun ve sürekliliğin bir sonucu olarak kurulmuştur.

Şehirde yaşayan halkın çoğunluğunun bankacılık ve ticaret sektörlerinde çalışıyor olması, fen derslerine öncelik tanınması için yeterli bir sebep olarak gösterilmiştir. Okul binasını Cemaate bağışlayan banker Hristaki Zoğrafos'un bu yöndeki isteği de fen derslerine öncelik tanınmasında etkili olmuştur.

Sonuçta Zoğrafyon Okulu, öncelikle fen derslerine önem veren bir lise olmuştur. Okul 1903 yılında öğretim süresi 6 yıl olan Ortaokul ve Lise bölümü ve öğretim süresi 6 yıl olan ilkokul bölümüyle eğitim çalışmalarına başlamıştır. Okulun eğitim programında seçmeli ders olarak ticaret derslerine, İngilizce ve Almanca'ya yer verilmiştir.

Türkçe ve Fransızca, öğretimi zorunlu olan dillerdi. Okulun bünyesinde amacı, tezgâhtar-satış elemanı olarak istihdam edilecek olanların profesyonel eğitimini sağlayacak bir akşam okulu da kurulmuştur.

Zoğrafyon Okulu, 1912 yılında Atina'daki Varvakio Okulu ile eşdeğer olarak kabul edilmiştir.

Okulun okuma odası ve halka açık zengin bir kütüphanesi de bulunuyordu.

Zoğrafyon Okulu bugün karma Ortaokul ve Lise olarak eğitim vermeye devam etmektedir. Okulun gerçekleştirdiği kültürel etkinlikler ve düzenlediği uluslararası kongreler de kayda değerdir.

Heybeliada Ruhban Okulu (1844)

1844 yılında Fener Rum Ortodoks Patriği IV Germanos'un girişimiyle, Heybeliada'da restore edilen Aya Triyada Manastırı, Ruhban Okulu olarak hizmete açılmıştır. Ruhban Okulu'nun eğitim hedefi, bir yönüyle kilisenin üst kademelerinde hizmet verecek Ortodoks din adamları yetiştirmek, diğer yönüyle de din adamı olmak istemeyenleri üniversite seviyesinde sistemli bir şekilde din bilimi (Teoloji) konularında eğitmektir. Kuruluşunun ilk yıllarında Ruhban Okulu'nda öğretim 4 yıldır. 1853 yılında okulda, biri Lise, diğeri de yükseköğretim seviyesinde din bilimi bölümü (Ruhban Okulu) olmak üzere iki bölüm kuruldu. Liseden sonra Ruhban Okulu'na devam etmeyi seçen öğrenciler, toplam 7 veya 8 yılı kapsayan bir eğitim görüyorlardı. Kısa bir zaman süreci için (1919-1923) Ruhban Okulu'nda (din bilimi bölümünde) eğitim süresi 5 yıldır. Okul'a her öğretim yılı kabul edilen öğrenci sayısı 40 iken 1853 yılında 60'a yükseldi. Bu sayı 1903 yılında 80, 1911 yılında 85 oldu. Okul'da kuruluşundan itibaren Yunanca, Latince ve İbranice'nin yanında Slavca, Türkçe ve Fransızca dilleri de öğretiliyordu. Ruhban Okulu, Ortodokslar ve diğer dinler arasında ayrım gözetmeyen karakteriyle, Fener Rum Ortodoks Patriği'nin dışındaki diğer Ortodoks Patrikhane ve Bağımsız Ortodoks kiliselerine mensup olanlarla, Hıristiyanlığın diğer mezheplerine mensupları da öğrenci olarak kabul ediyordu. Bunlara paralel olarak okul idaresi, 1871 yılından itibaren Avrupa ülkelerine, eğitim görmeleri için burslu öğrenci de göndermiştir. Ruhban Okulu'nun öğretmenler kurulu, Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi için bir danışma kurulu oluşturuyordu. Kurulun üyeleri, Ortodoks Kiliseleri arasında düzenlenen toplantı ve çalışmalarına katılıyor, bu Kiliselere gönderilen genelge ve duyuruların yazım sürecine yardım ediyorlardı. Patrikhane'nin oluşturduğu çeşitli çalışma gruplarına üye olabiliyor; Ortodoks ve diğer mezheplerin düzenlediği kongrelerde Patrikhane'yi temsil edebiliyorlardı. Ruhban Okulu mezunları arasında Kilisenin üst makamlarına yükselenler çoktur. Örnek olarak Patrik VIII. Neofitos, VII. Anthimos, III. İoakim, I. Athenagoras gösterilebilir. Din bilimi alanında ün kazanmış okul mezunları arasında başrahip Pangratios Vatopedinos ve din adamı olmayan Vasiliios Ioannidis ve Hristos Androutsos zikredilebilir.

Ruhban Okulu'nun eğitim faaliyetleri, Türk makamlarının kararıyla 1971 yılında iptal edildi. 2011 yılında Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi, okuldaki manastır camiasını yeniden kurdu. Aynı zamanda okulun Bizans döneminden beri var olan Patrikhane Kütüphanesi çalışmalarını sürdürmektedir.

Zapyon Rum Yüksek Kız Okulu (1875)

İstanbul Rum cemaatine ait işadamlarının ve entellektüellerin (Bayanlar için Eğitim Derneği ve Dersaadet Rum Cemiyet-i Edebiyesi) talebi üzerine 1875 yılında Zapyon Kız Lisesi'nin kurulması kararlaştırıldı. Geçici olarak kiralık binada faaliyet gösteren okul, 1881 yılında Taksim bölgesinin en alımlı noktasında inşa edilmeye başlar ve 1885 yılında tamamlanır.

Devasa arsanın satın alınması, altı katlı görkemli binanın inşası ve okul için gereken bütün masrafları Epirli hayırsever Konstantinos Zappas üstlendi (foto). Okulun hem yönetici kurulu hem öğrencileri Rum cemaatinin elatine aitti. Ayrıca okul ücretinin son derece yüksek olması Zapyon Lisesi'ne "Aristokratların Okulu" denmesine neden oldu.

Zapyon Lisesi aynı zamanda diğer cemaatlerin de elit kısmına hitap ediyordu. İlk dönemde okula yalnız Başkent'ten değil, diğer bölgelerden de Müslüman, Yahudi, Ermeni, Slav ve Levanten öğrenciler okudu. Okulda düzenlenen resmi merasimler ise Osmanlıların sosyal hayatının odak merkezi sayılırdı.

Çok taraflı eğitim anlayışına uygun hizmet veren Zapyon Lisesi'nde üç eğitim kademesi mevcuttu. Anaokul, ilkokul ve diğış, nakış, çiçek bakımı gibi mesleklerle hazırlık dersleri sunan ilk eğitim kademesi, Fransızca, Müzik, Sanat ve Eliş olmak üzere dört bölüme ayrılan Orta eğitim kademesi ve anaokul ile ilkokul öğretmenlerinin mezun olduğu Öğretmen Okulu.

Düşük gelirli ailelerin kızları ilk ve son kademe burslu olarak okuyabiliyordu. Eğitim programı Avrupa'da uygulanan eğitim programlarına uyumluydu ve eğitim alanındaki tüm yenilikleri takip etmekteydi. Bunun sonucunda Zapyon mezunları hem eğitim alanında hem de sosyal alanda seçkin bir yere sahipti.

Zapyon binası eğitim alanında gerekli sayılan vasıflara fazlasıyla sahipti. Büyük sınıflar, öğretmen odaları, kütüphane, müzik ve resim odası, tiyatro ve merasim salonu, dispensar, yemekhane ve yatılı öğrencileri ağırlamak üzere yatakhane dahi mevcuttu.

Zapyon Okulu bugün üç eğitim seviyesinden hizmet vermektedir.

Eğitim ve İletişim:

Osmanlı Rum okullarında öğretmenler ve öğrenciler

Çok cemaatli Osmanlı İmparatorluğu beraber yaşamının stratejisi etnodinsel toplumlar aralarında iletişime dayanmakta, ancak bu da dinsel, sınıfsal ve cinsiyet özelliklerine dayanan sınırlar içinde oluyordu. Bu sınırlar ve kısıtlamalar her tarihi dönemde yeniden tanımlanmakta veya değişmekte idi ve bu Tanzimat döneminde daha hızlı oluyordu. Osmanlı tebaaları arasında kanun önünde eşitliğin kabul edilmesi cemaatlerin eğitim kurumları ağırları geliştirme yolunu açmış ve başka cemaatlerin öğrencileri beraber aynı okullarda okumuşlardır.

Böylece Rum okullarında diğer etnodinsel toplumların öğrencileri de okumuşlardır. İstanbul Zapyon Kız Okulunda bir çok musevi, ermeni ve müslüman kız öğrenciler okumuşlardır. Bunların arasında Ayeş Sidika, mezuniyetinden sonra Osmanlı Öğretmen Okulu'nda ders vermiş ve ilk Osmanlı pedagoji kitabını yazmıştır. Yüksek Osmanlı okullarında bir çok Rum okumuştur. En önemli örnekler Mekteb-i Sultanî'de (Galatasaray) çoğu Osmanlı Devleti bursiyeri olarak okuyan Rum öğrenciler (1902 yılında 12), Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane ve diğer Üniversite Fakültelerinde okuyanlar (1892 de 20 yüksek okulun, cemaat adaylarına ayrılan 192 bursiyer pozisyonları vardı). Bu okullarda Rum toplumunun üyeleri ders vermişlerdir. 1871 yılında Mekteb-i Tıbbiye'de Marko Piçipos Paşa müdür olduğu zaman müderrisler arasında Konstantin Karatheodorî, Sarandis Arhigenis, Spiridon Mavrogenis, Ksenofon Zoğrafos, Miltiadi Bey, Pavlaki Fenerli, Panciri Bey, K. Kalias, Stavros Valasiadis vardı.

Aleksandros Pappas (solda oturan) Uroloji Profesörü (1908-1918) Mekteb-i Tıbbiye'de öğrenciler arasında.

Trabzon Dershanesi (1682-1921): Karadenizin model okulu

1682 yılında Trabzonda eğitim veren eski bir okul Sevastos Kiminiti isimli bir aydın tarafından Fener Patrik okulu örnek alınarak reform edilerek Frontistirio (Dershane) ismini almıştır. 1921 yılına kadar Rum Cemaati yönetimine tabii olarak çalışmış. İlk başta rumca ve din dersleri veren bir kurum olmuş ancak 1892'de 4 sınıflı Lise ve 1904 yılında artan ticaret ihtiyaçlarını karşılamak için 4 sınıflı Ticaret Lisesi açılmıştır. 1907 yılında öğretmen yetiştiren şube açılmıştır.

Okulun açılış töreni (1904)

Karadeniz bölgesinin her köşesinden büyük sayıda öğrencinin tercih ettiği çok fazla öğrencili bir eğitim kurumu idi – 1900 yılında 1050 öğrencisi vardı. Devrin önemli aydınları okulda ders vermiştir.

Okulun denizden manzarası

İzmir Evangelist (İncil) Okulu (1708-1922): çevre şubeli merkezi bir okul örneği

Bu okul, "ESKİ OKUL" olarak bilinen ve 1708'de inşa edilen devamıdır. 1723 yılında yeniden kurulmuş ve cemaat okulu olarak 1733 sonrası tedrisata başlamıştır.

Okul Rum cemaati tarafından yönetilerek mütevelli heyeti üyeleri ve okul müdürleri Rum cemaati tarafından atanıyordu.

İzmir İncil Okulu ismi 1808 yılından sonra kullanılmıştır.

Okul 1861 yılından sonra 4 sınıflı Lise olarak tedrisat vermiştir. Ancak öğrenci sayısının artması yüzünden (1880 yılında 1.200) İzmir'in bir çok semtinde şubeler kurulmuştu. Böylece Okul, bir çok şubesi olan ve merkezden idare edilen bir okul ağı şeklini almıştı.

20 nci yüzyılın başında merkezi Okulda yuva ve ilk okul, rumca okulu, 5 sınıflı lise, 4 sınıflı ticaret lisesi, 4 sınıflı Yabancı Diller (İngilizce, Fransızca veya Almanca, Türkçe) öğretimi ve 3 sınıflı öğretmen eğitimi veren bölümler var olup, bunlara ek olarak 5 çevre okulu tedrisat veriyordu.

Okulun, tedrisat bölümlerine ek olarak matbaası, amalar için bile kitapları olan zengin bir kütüphanesi (52.000 cilt) ve Anadolu'da bir eşi daha olmayan bir arkeoloji müzesi vardı.

Okulda zamanın çok bilinen aydınları eğitim vermişlerdir.

OSMANLI TANZİMAT DEVRİ RUM DİPLOMATLARI

**Kostaki Musuros Paşa
(1807- 1891)**

Girit'in Resmo şehri kökenli eski bir Fenerli ailesi üyesi olarak 1807 yılında İstanbul'da doğdu. Naksos adasında bulunan Katolik Lazaristler tarikatına ait okulda tahsil gördü. 1832 yılında yarı bağımsız Sisam adasında Vali Stefanos Vogoridis'in sekreteri olarak atandı. 1840 yılında Yunanistan'ın ilk Osmanlı Büyükelçisi olarak atandı. Mora yarımadası dışında Yunanistan'da kalan ve 1830 Londra antlaşmasında öngörülen şartların uygulanması ile Müslüman mülklerinin tazminatı sorununa başarılı bir şekilde çözüm getirdi.

1847-1848 döneminde iki devlet arasında yaşanan kriz ve kendisine yapılan başarısız sulkasten sonra, elinden yaralandı ve 1848 yılında Viyana Büyükelçisi görevini üstlendi. 1851 yılından başlayarak 35 yıl süresince Büyük Britanya Londra Büyükelçisi oldu. 1867 yılında Sultan Abdülmazit tarafından Paşa ve Şeyh'üs Süfera (Elçiler Şeyhi) ünvanları verildi. İlk Osmanlı Meclisinde 1878 yılında Ayan olarak atandı. 1885 yılında emekli oldu. K. Musuros geniş ve yüksek kültürü ve bir çok lisanı bilmesi ile tanınırdı. Dante'nin İlahi Komedi'si eserini kadim Yunanca'ya şiir şeklinde çevirerek 1890 yılında Londra'da yayınladı. 1891 yılında, 84 yaşında İstanbul'da vefat etti. Mezarı Arnavutköy Aya Taksiarhi Kilisesi'nde bulunmaktadır.

**Kostaki Musuros Paşanın
aile Kabristanı
7 Eylül 1955 sabahı**

**Aleksandros Karatheodori Paşa
(1833-1906)**

Mekteb-i Tıbbiyeli bilgin Stefanos Karatheodori Paşa'nın oğlu olarak İstanbul'da doğdu. Londra ve Paris üniversitelerinde yüksek seviyede tahsiller yaptı. Geniş bilgisi ve çok sayıda dil konuşabilmesi ile biliniyordu. Osmanlı dışişlerinde parlak bir kariyer yürüttü. 1874-1876 yılları arasında Roma Büyükelçiliği Genel Sekreterliği yaptı ve 1878'de Hariciye Nazırı (Dışişleri Bakanı) olarak atandı. Sultan Abdülhamid'e uluslararası diplomasi konularında danışmanlık yaptı ve Haziran 1878'de düzenlenen Berlin Kongresi'nde Osmanlı Devleti'ni temsil etti. Bayındırlık Bakanı olarak Paşa ünvanını aldı. 1885-1894 yılları arasında yarı bağımsız Sisam Adası Valiliği görevini üstlendi. Ardından kısa bir süre Girit Genel Valisi oldu (1895-1896). İstanbul'da 1906 yılında vefat etti. Aydın kişiliği ve engin bilgisiyle Fener Diploması Geleneğinin en önemli temsilcisidir.

**İstefanaki (Stefanos) Musuros Bey
(1841-1907)**

1841 yılında, babası Kostaki Musuros Atina'da Büyükelçi iken doğdu. Paris ve Londra'da hukuk tahsili gördü. Yirmi yaşında Osmanlı Dışişleri Diploması Servisi'ne girdi ve 1881-1886 yılları arasında Roma Büyükelçiliği görevini yürüttü. İstanbul'a getirilerek Osmanlı Kamu İnşası Komisyonuna atandı. 1896'da Sultan Abdülhamid tarafından yarı bağımsız Sisam Adası Valiliği'ne atanarak üç yıl bu mevkiye kaldı.

Bunun devamında 1902-1907 yılları arasında Londra Büyükelçisi oldu ve görevi başında vefat etti. Osmanlı İmparatorluğu siyasi hiyerarşisinde en yüksek derece "vâlâ" rütbesini taşıdı ve Osmanîye Nişanlarını, İtalyan Kraliyeti tarafından verilen Maurikius ve Lazaros Nişanlarını, İran Aslanı Nişanını ve birçok devletlerin onur madalyalarını aldı.

**Kostaki Antopulos Paşa
(1837-1902)**

Kapadokya kökenli bir Rum aileden gelen Kostaki Antopulos Paşa, İstanbul'un Üsküdar semtinde doğdu. İstanbul'daki Rum ve Türk okullarında eğitim gördü. Kariyerine Heybeliada Rum Ticaret Okulu'nda Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak başladı. Aynı zamanda Osmanlı Bahriye Okulu'nda öğretmen olarak çalıştı. Uzun bir süre İstanbul'da çıkan Rum gazetelerinde makaleler yayınladı. Özellikle "Karamanica" olarak bilinen dilde, Rum harfleriyle Türk dilinde yayınlanan "Anatoli" Gazetesinde yazdı. Tevrat ve İncil'i çevirdi ve yayınladı (1882).

İlk başta hukuk alanında, Osmanlı Kamu Hizmetine atandı ve 1880 yılında Şura-yı Devlet Savcılığı makamına atandı. Aynı dönemde Osmanlı Adliye sisteminin reformu üzerine çalıştı. 1877'de Meclis-i Ayan üyeliği ve ilk dönem Meclis-i Ayan Sekreterliği mevkilerini üstlendi. On yıl sonra Girit Genel Valisi olarak görevini yürütürken, ertesi sene, 1888'de istifa etmeye mecbur kaldı. 1895 yılında Osmanlı Londra Büyükelçisi oldu ve bu mevkisi 1902'deki ölümüne dek korudu. Verdiği hizmetler neticesinde Sultan Abdülhamid tarafından verilen Nişan-ı İftihar ile ödüllendirildi. Kabri Heybeliada Ayios Yeorgios Manastırındadır.

Nikola Aristarki Bey (1799-1866)

Soyu Bizans İmparatoru İoannis Çimiskis'e atfedilen Nikola Aristarki Bey, Fenerli kadim bir ailenin üyesi olarak Boğaz'ın Kuruçeşme semtinde doğdu. Babası 1821'den evvel son Büyük Dragoman, Stavrakı Aristarkis idi. Aydın kişiliği ve çok sayıda dil bilmesiyle ünlüydü. Fransa ve İtalya'daki üniversitelerde tahsil gördü. Sultan 2. Mahmud'un danışmanlığını yaptı ve müteakip sultanlar Abdülmecid ve Abdülaziz'in öğretmeni oldu. Osmanlı Devleti Şura-yı Devlet üyesiydi. Osmanlı Diplomasisine büyük hizmetlerde bulunan Aristarki Bey, Rus İmparatorluğu ile ilişkilerde uzman bir diplomattı.

Osmanlı-Rus Hünkâr İşkelesi Antlaşması 8 Temmuz 1833'te Boğaziçi Yeniköy Evi'nde imzalandı. Bir sene sonra Eflak-Boğdan Kapıkethüdalığı İstanbul temsilcisi makamına tayin edildi. Osmanlı'da ilk kez bir Hristiyanı verilen Nişan-ı İftihar Madalyasını ve Rus İmparatorluğu tarafından verilen Ayia Anne Büyük Haç Madalyasını aldı. Rum Toplumunun kamu idare kurumlarına 1824-1866 yılları arasında devamlı hizmet vermiş olan Aristarki Bey, Ortodoks Kilisesi'nin Büyük Hatibi ünvanına sahipti.

Kostaki Adosidis Paşa (1818-1895)

Kapadokya kökenli bir aileye mensup olarak İstanbul'da doğdu. Hem İstanbul'da, hem de Yunanistan'ın Siros ve Egina Adaları'ndaki okullarda eğitim gördü. Türkçe ve Rumca dillerine hâkimiyeti mükemmeldi. Genç yaşta Osmanlı Kamu ve Diploması Hizmetine atandı. Osmanlı Atina Büyükelçiliği'nde 1846-1854 yılları arasında başdanışmanlık görevini yürüttü ve 1856 Paris-Kırım Müzakereleri'ne Osmanlı temsilci heyeti üyesi olarak katıldı. Bab-ı Ali

tarafından, birçok sıkıntı yaşananan Girit (1858), Karadağ (1860) ve Bosna-Hersek gibi bölgelere barış temin etmek için gönderildi. 1866 yılında Girit Lazkiye Sancağında mutasarrıflık yaparken, Girit Sorununun barışçı çözümü için Ali Paşa ve Girit halkı arasında görüşmelere katıldı. Girit'te 1873 senesine kadar kaldı ve daha sonra yarı bağımsız Sisam Adası Valisi olarak bir yıl görev yaptı. 1877 yılında kariyerinin doruğuna vararak, ilk kez bir Hristiyan'ın aldığı Girit Valiliği makamını üstlendi. Görevi süresince adada sulh ve sükûneti sağladı. 1879'da Sisam'a ikinci kez vali olarak atandı ve bu makamda 1885 yılına dek kaldı. 1895'te Büyükada'da vefat etti.

İoannis Sava Paşa (1832-1904)

Yanya'da doğdu ve Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'den mezun oldu. Ancak kısa bir süre, 1860'ların başında, tıp doktoru mesleğinde çalıştı. Devamında Osmanlı kamu hizmetine girerek Girit İsfakiye mutasarrıfı oldu (1866-1873). İstanbul'a döndüğünde Mektebi-i Sultani'ye (Galatasaray) atandı. 1877 yılında kamu hizmetine döndü ve ilk başta Ege adaları ve Kıbrıs (Cezayir-i Bahr-i Sefid) valiliğini üstlendi ve devamında bir yıl için Hariciye (Dışişleri) müsteşarı oldu.

Hemen sonra Filibe valisi oldu. 1878-1880 yılları arasında süresinde 6 ay süreyle Nafia Nazırı (Bayındırlık Bakanı) ve Hariciye Nazırı (Dışişleri Bakanı) olarak çalıştı. Ardından önemli bir görev 1885 yılında 1.5 yıl için Girit valisi oldu ve bu görevden sağlık sebebiyle istifa etti. 1889 yılında Paris'in Neuilly semtine yerleşti ve burada 1904 yılında vefatına kadar yaşadı. Türkçeye ve İslam Hukukuna yüksek seviyede hakim idi. İslam Hukuku hakkında "Theorie de Droit Musulman - İslam Hukuku üzerine bir etüt" başlığıyla yazdığı kitap şimdiye kadar bu konuda yayınlanmış en önemli orijinal kitap olarak kabul edilmektedir. Kitap Türkçe'ye çevrilmiş olup 2016 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yeniden yayınlanmıştır.

19. Osmanlı Yüzylında Çağdaş Tıp Kurumlarının gelişmesi

- Sultan III. Selim devrinde bir modern tıp okulunun açılması için bir ilk teşebbüs adımı Dimitrios Mourouzis tarafından atılmış fakat başarısızlıkla sonuçlanmıştır.
- Kuruçesme'de 1809 yılında bir Rum Üniversitesinin kurulması muhafazakar Rum çevrelerin karşı gelmesi sebebinden neticesiz kaldı.
- Sultan II. Mahmut devrinde, Yeniçeri Ocağının kaldırılması (1826) ile yeni reform ortamında modern bir tıp okulunun açılması fikri gerçekleştirildi.

Tiphanenin Kurulması (1827) Stefanos Karatheodori

- Sultan ikinci Mahmut, saray başhekimi Behçet Efendi önerisinden sonra Stefanos Karatheodori'yi Tiphane okulunun açılması için görevlendirdi (1827).
- S.Karatheodori 1789 Edirne'de doğdu ve Rum okullarında tahsil gördükten sonra Ayyalıkta ünlü Kydonie Akademisinde 4 yıl felsefe, edebiyat ve fiziksel bilimler okudu.
- İtalya'nın Pisa şehrinde matematik, tıp ve felsefe konularında eğitim aldı.
- On yedi isanı çok iyi biliyordu.
- Tüm hayatında eğitim için devamlı çalıştı.
- İstanbul Rum Edebiyat Cemiyeti'nin ilk kurucuları arasındadır (1862).

Konstantinos Karatheodori

Stefanos Karatheodori'nin yeğeni ve İmparatorluğun en çok bilinen cerrahı olup 1802 yılında Edirne'de doğdu.

Bükreş ve Pisa'da Tıp tahsilini aldı. Paris ve Londra'da uzmanlık tahsilini tamamladı ve bir çok bilimsel yazı yayınladıktan sonra İstanbul'a gelip 1830 yılında Mekteb-i Tibbiye'de cerrah kürsüsüne atandı.

Charls Ambroise Bernardin ile beraber Osmanlı İmparatorluğu'nda cerrahinin gelişmesine çok önemli katkılar oldu.

Sarantis Arhigenis

1809'da Trakya'nın Epivates-Selimpasha kentinde doğdu. Çok küçük yaşta yetim kaldı. Ekümenik Patrikhanenin Kuruçesme Okulundan mezun olduktan sonra Filibe'de öğretmen olarak çalıştı. 1836'da Paris Elçisi Resit Paşa'nın desteği ile orada tıp tahsiline devam etti. Resit Paşanın hayatını doğru tıp teşhisi ile kurtararak onun güvenini kazandı. Mekteb-i Tibbiye'de Profesör ve saray doktoru olarak 30 sene hizmet verdi.

Spiridon Mavrogenis Paşa

1816 yılında doğdu ve 44 sene saray doktoru olarak hizmet etti. Heybeliada Elen Ticaret Üniversitesinden mezun olduktan sonra Viyana'da tıp tahsiline devam etti. İstanbul'a 1845 ve Mekteb-i Tibbiye-i Adliye-i Şahane'ye İç hastalıklar Profesörü olarak atandı. Çok sayıda tıp ve edebiyat (Rumca, Türkçe, Fransızca, Almanca) konularında kitaplar yazdı.

Pavlakis Fenerlis Paşa

Pavlakis Fenerlis Paris'te tıp eğitiminden sonra Stefanos Karatheodori ile beraber Mekteb-i Tibbiye'de Zooloji dersleri vererek aynı zamanda çok cesur bir cerrah olarak ün saldı. 1874-1881 arası Mekteb-i Tibbiye Müzesi müdürü makamında hizmet verdi.

Aleksandros Zoiros Paşa

1841 yılında Beyrut'a doğdu ve 1863 yılında yaşları ilerlemiş Profesörler arasında bir genç asistan olarak çalışmaya başladı. 1876'da Sultanın özel doktoru oldu ve Karadağ'a bir isyanı bastırmak için gönderildi. Ağır derecede yaralandı ve İstanbul'a döndüğü zaman Mekteb-i Tibbiye'ye İç hastalıklar Profesörü olarak atandı. 1909 yılına kadar ders verip son yıllarında 1913'e kadar tıp tarihi ve tıp etiği konularında araştırmalar yürüttü. Osmanlı İmparatorluğu'nu bir çok ulusal kongrelerde temsil etti.

Aleksandros Zoiros Paşa, Louis Paster Enstitüsü'nü Osmanlı Heyeti üyesi olarak tanımıştır. Bu ziyaretten kısa bir zaman sonra onun çabaları ile İstanbul'da Kuduz hastanesini kurdu ve müdürü olarak 1899 yılına kadar hizmet verdi.

Marko Paşa Pitsipios (Apostol oğlu) 1824 -1888

Marko Paşa'nın ailesi 1627 senesinden Sakız (Chios) adasında yaşamış, Ancak ailesi 1822 senesinde Sakız (Chios) adasından göç edip Siros adasına yerleşmiş. Babasının adı Apostol soyadı Pitsipios'tu. Marko 1824 yılında Siros adasında doğmuş.

Marko ufak yaşta okumayı çok seven zeki bir çocukmuş. Rüyası da doktor olmaktı. İlk ve orta öğrenimini Siros adasında yapmış. Marko 1837'de 13 yaşındayken babası vefat etmiş. Büyük kayıplarına rağmen çocuklar okullarına devam etmiş. Marko 1841 yılında okuldan mezun olmuş. Sonra da ailece İstanbul'a göç etmişler.

Nihayet ufak yaşta doktor olma rüyasına kavuşup Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'ye yazılır. Marko Paşa 1851 senesinde Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'ye askeri hekim rütbesi ile mezun olur. Mezun olduğu senede de okulun cerrahi kliniği şefliğine atanır. 1839 senesinde kurulan Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'ye eczacılık bölümü açılır ve ileri senelerde Marko Paşa bu bölümde de ders verir.

Zamanına göre çok yetenekli bir cerrah olan Marko Paşa bitkiler konusunda da eğitimli ve deneyimli bir hekimdi. Marko Paşa 1861 senesinde Sultan Abdülaziz'in başhekimliğine getirilir (Sertabib-i Hazret-i Şehriyari) ve aynı dönemde Saray eczaneleri yöneticisi olarak tayin edilir.

Var olan beratlarla göre yine aynı dönemde Askeri hastaneler yöneticisi ve Genel Hastaneler Bakanıydı. Çok yetenekli ve iyi bir hekim olmasından dolayı da mirlivalığa (tuğgeneral-paşa rütbesine) yükseltilen ilk hekim olma hakkını kazandı.

Marko Paşa 1868'de Hıtal-i Ahmer (bugün Kızılay) Cemiyeti'nin kuruluşunu sağladı ve ilk başkanı oldu.

Marko Paşa 1871 senesinde Mekteb-i Tıbbiye'de Nazır (Dekan) olur. Tarihe göre Mekteb-i Tıbbiye'nin dekanları arasında yalnız Marko Paşa 17 sene başkan ile bu ilim müessesesini idare etmiştir.

Marko Paşa 1876 senesinde Meclis-i Ayan üyeliğine de seçilir.

1867 senesinde Euterpe (Efterpi) ile evlenir. 1888 senesinde vefat eder.

1851 yılından 1888 ölüm senesine kadar devamlı 37 yıl hürmet, bağlılık ve özveriyle 3 Osmanlı sultanına hizmet etmiştir. Dolayısıyla o tarihlerde Osmanlı'daki en yüksek rütbeli ve en yetkili hekim de oldu.

Marko Paşa'nın eşi Efterpi Pitsipiu'nun portresi

Marko Paşa'nın eşinden 10 çocuğu oldu, fakat ne yazık ki difteri hastalığından ölen yedi çocuğunu ve eşini toprağa vererek çok büyük bir acı yaşamıştır. On çocuğundan yalnızca üçü hayatta kalmıştır.

MARKO PAŞA'NIN SOY AĞACI

En altta, kendisi ve eşi Efterpi
Ortada, hayatta kalan üç çocuğu, Herrieta, Yorgi ve Marika
En üstte, oğlu Yorgi Pitsipios'un iki kızı, Efterpi ve Kiveli Pitsipiu

MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE

Sultan II. Mahmud, 14 Mart 1827 yılında Avrupa usulde ilk tıp fakültesini kurdu. Kuruluşu, her sene Türkiye'de tıp bayramı olarak kutlanır.

Sultan II. Mahmud'un Tıbhane-i Âmiri adıyla kurduğu modern tıp fakültesinde, askeri ve sivil tabipler beraberce tedarifat görürdü. Eczacı, baytar ve dişçiler de buradan yetirdi. Şehzadebaşı'ndaki mektepte yetişen talebeler, Gülhane'de saray bahçesinde inşa edilen ve bugün de binası halâ mevcut bulunan tatbikat hastanesinde staj görürdü. Mektep de sonradan buraya taşınmıştır.

Sultan II. Mahmud zamanında Viyanalı Dr. Charls Ambroise Bernardin tarafından kurulan Mekteb-i Tibbiye-i Adliye-i Şahaneî yani Askeri Tibbiye Eczacılık Şubesi 17 subat 1839 yılında kuruldu.(Ecole Imperiale de Medicine) adıyla anılmaya başlandı. Marko Paşa da büyük bir ün kazanmış olan bu okula gitmek istemekte idi.

Sultan Abdülmecid, Mekteb-i Tibbiye ile yakından alakaları, sene sonundaki imtihanları bizzat takip ederdi. Avrupa'da bazılarının fakülteyi küçümseğini duyunca, 1847 yılında mezunları Viyana'ya gönderdi. Buradaki meşhur hocaların huzurunda açık bitirme imtihanlarına girerek yüksek muvaffakiyet kazandılar. Böylece İstanbul'daki Mekteb-i Tibbiye'nin, Avrupa ayarında tıp tahsili verdiği ispatlanmış oldu. Bu okul Osmanlılık ideali çevresinde açılan yüksek eğitim kurumlarından biriydi.

Sultan Abdülmecid Mekteb-i Tibbiye imtihanlarından ayrılırken

Bu okul giderek gelişti ve Sultan II. Abdülhamit Han zamanında dünyanın en ileri gelen tıp fakültelerinden biri haline geldi. 1845-1846 ders yıllarına kadar Mektebin üç yılı lise ve dört yılı da fakülte seviyesinde idi. Bu yıllarda öğretim süresi on yıla çıkarıldı. Talebelerin her ihtiyacı mektep tarafından karşılanır, sivil talebeler askerlikten muaf tutulurdu. Fransızca, Arapça, Farsça ve dilî ilimler de, okutulan dersler arasındaydı.

1848'de Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'nin yerleştiği ve bir süre kullandığı Humbarahane Kışlası

Dünyanın her köşesinden buraya eğitim görmek için gelen öğrencilere, burada ders veren hocaların çoğu, Avrupa'dan gelmiş veya burada yetişmiş ünlü doktorlardı. Ayrıca, araştırmaları için, burada okuyan her talebeye bir mikroskop verildiğini burada okuyanlar hatıralarında anlatırlar.

Mekteb-i Tibbiye'yi gezen yabancı seyyahlar, diplomatlar ve ilim adamları bu okul için hayranlıklarını ifade etmekten kendilerini alamamışlardır. Doktorluk böylece, kâtiplik ve subaylıkla beraber zamanın en popüler mesleklerinden biri haline geldi. O zamana kadar küçük görülen ve gayrimüslimlerin tercih ettiği doktorluk mesleği, Müslümanlar arasında da yayıldı.

Sultan Abdülhamid, Şam gibi büyük merkezlerde tıbbiye mektebi açtığı gibi, yeni hastaneler yaptırarak halk sağlığına mühim hizmette bulundu. Küçükken ateşlenerek vefat eden kızının hatırasına Şişli'de yaptırdığı Hamidiye Etfal Hastanesi halâ faaliyettedir.

Ayrıca Mekteb-i Tibbiye'de eczacılık branşında, zamanında Marko Paşa da ders verir. Zamanla eczacılık okulunda Stefanos ve Konstantin Karatheodori, Sarandis Arhigenis, Stavakis Aristarhis ve Spiridon Mavrogenis gibi, ders veren ünlü doktorlar da vardı.

Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'nin uzun yıllar kullandığı Sirkeci Demirkapı'daki Kırmızı Kışla

HEKİM MARKO PAŞA

1851 yılında Marko Paşa Mekteb-i Tibbiye-i Şahane okulundan askeri tabip olarak diploma alır. Kolağası rütbesi ile bitirir. (O yıllarda tahsil 10 sene idi). Mezun olduğu yıl aynı okulda cerrahi kimliği (serriyat-ı cerrahiye) şefliğine de atanır.

İyi bir hekim olmasından ötürü ferik (paşa) rütbesine yükseltilen ilk hekim olma hakkını da kazanır.

Zamanına göre çok kuvvetli cerrahi bilgisi olan Marko Paşa tıp konusunda da eğitimli ve deneyimli bir hekimdi. Marko Paşa 1861'de Sultan Abdülaziz'in başhekimliğine getirildi. (sertabib-i hazret-i şeriyarı).

Aynı dönemde saray eczanelerinin idarecisi olarak tayin edildi.

Burada saray eczaneleri tabirinin kapsamının da belirtilmesinde yarar vardır.

Bilindiği gibi Osmanlı devletinde eczaneler aynı zamanda hastanın kabul ve tedavi edildiği yerdir. Kuşkusuz bu anlayış Osmanlı sarayında da sürmüş olmalıdır ki ondokuzuncu asrın ikinci yarısından itibaren yeniden teşkilatlanan saray eczanesi, hem hastaların tedavi edildiği, hem de gereken ilaçların imal veya temin edildiği bir kurumdur. Dolayısıyla görevli personeli arasında eczacılar, tabipler ve cerrahların bulunduğu saray eczanesinde, hastane ve eczane fonksiyonu da bir arada yürütülmüştür.

Sultan Abdülaziz'in en meşhur saray başhekimisi, Marko Paşa'dır. Saray başhekimliği görevine atanmasından kısa bir süre sonra tabip Marko Bey'e Sultan Abdülaziz Paşalık ünvanını verir. 1861'de Miriwa (Tuğgeneral) rütbesine yükseltilen ilk hekim ve Rum olmuştur.

Marko Paşa 1871 senesinde Mekteb-i Tibbiye'nin dekanı oldu.

Tarihe göre Mekteb-i Tibbiye'nin dekanları arasında yalnız Marko Paşa 17 yıl başarı ile idare etmiş.

1864 yılında, başarılarından dolayı Ferik (Tuğgeneral) rütbesine yükseltilen ilk hekim olmuştur.

Marko Paşa'nın imzasını taşıyan diploma
(Mekteb-i Tibbiye-i Şahane'nin Dekanı olduğu dönem)
Yedikule Surp Pırgiç Ermeni Hastanesinin müzesinde bulunuyor

1903-1933 OKUL senelerinde kullanılan Haydarpaşa Binası

MARKO PAŞA'NIN VEFATI

Marko Paşa 2 Kasım 1888 senesinde hasta vaziyette Burgaz adasındaki yazlık evinde vefat etti!

3 Kasım 1888 günü

Bahriye Nezaret'i'ne ait olan 19 numaralı vapur ile köprüden bütün Mekteb-i Tıbbiye-i Talimeleri, hocaları ve haricetini gelen birçok doktor, eczacı, dost ve akrabası eşliğinde, cenazeyi Kuzguncuk'a nakletmek için Burgaz Ada'ya hareket edildi.

O gün pek şiddetli bir lodos fırtınası varmış. Vapur iki defa batmak derecesine kadar vardı. Büyük bir müşkülatla vapur Burgaz adasına yanaşabildi.

Ayin-i ruhani yapıldı. Sonra gene aynı şekilde cenaze vapura konuldu. Vapur Kuzguncuk'a hareket etti. Cenaze Marko Paşa'nın evi önünde bir müddet tevakküf ettikten sonra Kuzguncuk Rum Mezarlığına getirildi. Mezarı başında Mekteb-i Tıbbiye-i Askeriye dahiyye hocası miriwa Zorros Paşa, Marko Paşa'nın tercüme-i hali ve şahı meziyetleri hakkında uzun ve gayet müessir bir nutuk söyledi.

Efendileri!

Yirmibeş seneden beri meslektaşım ve başkanı olan, uzun zamandır sevgi bağı ile bağlanış bulduğum bir ziftan sonrası kadar ayrılmak ölüncesi ve geçişini benim için tahammül edilebilecek bir şey olmadımı elbette takdir edersiniz. Marko Paşa Rum tüccarlarından gayet itibarı bir aileye mensup olup 1824 senesinde dünyaya gelmiştir. İlk öğrenimini ailesinin vatan edinenek yerleşmiş bulunduğu süre [Sıra, Syros, Syra] adasında tahsil etmiştir. Sonradan ailesi Derzadete [İstanbul] köçmüşlerdir. Burada Mekteb-i Tıbbiye-i Sâhne'ye [Tıp Fakültesi] vaktirler.

Marko Paşa Mekteb-i Sâhne'de [Tıp Fakültesi] okuduğu sırada okunanları arasında kendisini göstermiş ve hocalarının takdir ve muhabbetlerini kazanmıştır. Doktor olup diplomasını alır almaz o esnada Hariciye Hastahkeleri Hocası bulunan müteveffa Konstantin Karatodorı Bey'e Serriyatı Hariciye kuru namıyla yardımcı tayin edilmiştir.

Zamanla Mekteb-i Tıbbiye-i Sâhne [Tıp Fakültesi] Bakanlığında bulunan merhum Cemal Efendi Marko Paşa'yı himayesine alarak İstanbul'un önde gelen aileleriyle tanıştırmıştır.

Marko Paşa çalışkanlığı, zekası ve becerikliliği sayesinde kısa süre içerisinde İstanbul'un en meşhur doktoru olmuştur.

Marko Paşa, bu şöhretini bilgisi, zekası ve çalışkanlığı ile kendi hakkıyla kazanmıştır.

Marko Paşa'nın yükselişi yalnız şöhretle sınırlı kalmamıştır. Rütbe ve paye olaraktan hızla yükselmis. Bir kaç sene zarfında kolokaldan Miralayna yükselmiştir.

Marko Paşa Serriyat - Hariciye Bakanlığında bir müddet kaldıktan sonra Serriyat - Hariciye Müfrezatı Hocalığı vaktine tayin olmuştur.

Cennetmekân Sultan Abdülaziz Han hazretlerinin saltanatı zamanında padişahın baştabibi olmuştur. Osmanlı Ordusu Genel Sağlık Hizmetleri Başkanlığına [Umum Adaları Sâhne Hısmen-i Sahıyye Riyasetini] Osmanî Tarihinde ilk defa olarak bir doktora Padişah tarafından verilen Miriwa [Tuğgeneral] rütbesine atarıştır.

MARKO PAŞA'NIN MEZARI
KUZGUNCUK RUM
MEZARLIĞINDA BULUNUYOR

BERAT
(Tuğra)

Abdülaziz Hân bin Mahmud el-muzaffer dâ'imâ

Fermanım hükmü budur ki

Baştabibim olup genel askeri hastaneler yönetiminde bulunan ve bu kere kendisine Tümgenerallik [feriklik] rütbesi ihşân kılınan Marko Paşa, görevi esasındaki gizel, başanlı ve övülesi çalışmalardan dolayı tarafından ödüllendirilmeyi hak etmiştir. Çıkan iradem gereğince kendisine Nişân-ı Osmani'nin değiştirilerek ikinci rütbesinden bir kitası ihşân kılınmıştır. İşbu berat yazıldı ve verildi.

Bin iki yüz seksen senesi Zilhicce'sinin ilk günlerinde yazıldı.

7-16 Mayıs 1864 [1-10 Zilhicce 1280]

BU BERAT MARKO PAŞA TORUNLARININ ARŞİVİNDE BULUNUYORDU. 10/08/2012 TARİHİNDE KIZILAYIN KURULUŞ YILDÖNÜMÜNÜ KUTLAMAK ÜZERE, O ZAMANIN KIZILAY BAŞKANI SAYIN AHMET LÜTFİ AKAR TARAFINDAN HALİÇ KONGRE MERKEZİNDE YER ALAN İFTAR YEMEĞİNE BİZ TORUNLAR DESPİNA ANAÇ VE YORGO PAPADOPOULOS DAVET EDİLDİK VE BAŞKANA KIZILAY'IN ARŞİVİ İÇİN BU ORJİNAL BERATI, TABLO OLARAK HEDİYE ETTİK.

BERAT

(Tuğra)

Abdülaziz Hân bin Mahmud el-muzaffer dâ'imâ

Fermanım hükmü budur ki Baştabibim ve genel hastaneler yöneticisi olan Tuğgeneral [Mirlivâ] Marko Paşa'nın görevi esnasında görülen olumlu hareketleri ve başarılı çalışmalarından dolayı rütbesinin Tümgeneral [feriklik]liğe yükseltilmesi çıkan iradem gereğidir. Divân-ı hümâyûnumdan işbu berat yazıldı ve verildi. Paşa'nın nail olduğu iltifat ve itibar üzere bundan böyle dahi her durumda işlerinde bir kat daha gayret eyleye ve başarılı hizmetlerde buluna. Emrime itimat kılalalar.

Bin iki yüz seksen senesi Zilhicce ayının ilk günlerinde yazıldı.

7-16 Mayıs 1864 [1-10 Zilhicce 1280]

MARKO PAŞA'NIN ABDÜLHAMİD HÂN ZAMANINDA
AYAN MECLİSİ'NE ATANMASI

BERAT

(Tuğra)

Abdülhamid Hân bin Abdülmecid el-muzaffer dâ'imâ

Fermanım hükmü budur ki Daha önce hatt-ı hümâyûnum ile ilan edilmiş olan Anayasa [Kanûn-ı Esâsî] hükmünce kurulan Ayan Meclisi'ne atanacak üyelerin hal ve hareketleri güvenilir, devlet işlerinde başarılı hizmetlerde bulunmuş ve tanınan zatlardan olması kayd-ı hayat şartıyla atanmaları söz konusu yasa gereğidir.

Tümgeneral[ferik]lerimden Tıp Fakültesi yöneticisi olup yüksek rütbe ve birçok nişana sahip olan Marko Paşa, kendisinden her durumda güzel hizmetlerde bulunacağı ümidiyle çıkan iradem gereğince yazılı şartlar dahilinde söz konusu üyeliğe atanmıştır. Divân-ı hümâyûnum'dan işbu berat yazıldı ve verildi.

Bin iki yüz doksan dört senesi Rebiülevvel ayının on üçünde yazıldı.

28 Mart 1877 [13 Rebiülevvel 1294]

Meclisin açılış töreni, Dolmabahçe Sarayı, 1877

Meclisin Ayasofya'daki Darülfünun Binası'ndaki toplantı salonu, 1877

HİLAL-İ AHMER'İN AMBLEMİ

HİLAL-İ AHMER'İN KURULUŞU (KIZILAY CEMİYETİ)

Marko Paşa'nın tarihte ebediyen kalacak olan başarısı Hilal-i Ahmer'in kuruluşunu 1868 de sağlamaktı. Bu temeller üstünde yürüyen bugünkü cemiyet KIZILAY.

KIZILAY yardım sevenler ile muhtaç kişiler arasında güvenli bir köprü olarak ve o kırmızı Hilal, hiç kimsenin giremediği ulaşamadığı, varamadığı, ulaşsa bile kalamadığı yerlerde, coğrafyalarda çok büyük bir kahramanlıkla büyük bir dirayetle tutundu. Biz bu kırmızı hilalle ne kadar gurur duyuyorsak, ne kadar büyük heyecan hissediyorsak, dalgalandığı ülkelerde, şehirlerde insanlar bu kırmızı hilali görünce aynı şekilde sevinç duyuyorlar, huzur duyuyorlar. Kendilerini güvende, emniyette hissediyorlar.

TÜRK KIZILAYI, TÜRKİYE'Yİ dünya ölçeğinde temsil eden en önemli kurumlarından biridir. Günlerimizde dünyanın en güçlü yardima koşan cemiyetidir.

EBEDİYEN DEVAM EDECEĞİNE İNANIYORUZ.

Kızıl ay ambleminin doğuşu

877/1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Osmanlı Devleti İsviçre hükümetine ambulanslarda Kızılhaç değil, Kızıl ay amblemini kullanacağını bildirdi. Kızıl ay sembolünün kullanılmasına bu çatışma süresince geçici olarak izin verildi. Sembolü devamlı kullanma hakkı, 1907'de Londra'da düzenlenen 8. Uluslararası Konferansta verildi. Amblem, 1929'da resmen tanındı.

ANKARA'DA KIZILAY CEMİYETİ'NİN ARŞİVİNDE BULUNAN TABLO

HİLAL-i AHMER'İN KURUCULARINI ANMAK İÇİN
KURULUŞUNDAN TAM 100 YIL SONRA
1968 YILINDA BASILAN PUL

Türk Kızılayı Arşivi Dr. Besim Ömer Akalın

Cam Dia Fotoğraf Koleksiyonu'nda yer alan

"Serdarı Ömer Paşa, Mekteb-i Tıbbiye Nazırı Marko Paşa
ve Doktor Muallim Abdullah Bey" in yer aldığı fotoğraf

ANKARA'DA KIZILAY CEMİYETİ'NİN ARŞİVİNDE BULUNAN TABLO

“DERDİNİ MARKO PAŞA’YA ANLAT” DEYİMİ NASIL ÇIKTI ?

Marko Paşa 19. yüzyıl sonlarında dönemin parlamentosu Meclis-i Umumi'nin bir kanadı olan Ayan Meclisi'nde halkın şikayetlerini dinleme ve üst makamlara iletmesi ile ünlü olmuş bir kişidir.

“Git derdini Marko Paşa'ya anlat” deyişi, onun bu faaliyeti nedeniyle ünlü olmuştur.

Ancak halkın şikayetlerinin çoğunun, ağır ve hantal bürokrasi yüzünden sonuçsuz kalması, “Marko Paşa dert dinler ama derde deva olmaz ” şeklinde bürünmüştür.

Marko Paşa ayrıca dert dinlerken, konuları kaydırmaması, lafı yuvarlayıp başka yönlere çevirmesi ile de ünlü idi.

Marko Paşa hekimliği kadar, sosyal faaliyetleriyle de tanınmış bir kişiydi. Herkesin her türlü derdini dinlemesi, yardımına koşması ile de meşhurdur.

Paşa'nın dert dinleme konusundaki tavrı da halk arasında sohbet bulunmuştu. Paşa, çaresi olmayan dertleri gayet dikkatli bir şekilde dinler, karşısındaki konuşmasını bitirince “anladık ama ne” diye sorardı. Haliyle muhabatı bir kez daha sorunu etrafla anlatır ve Paşa'nın aynı şekilde sorusuna muhatap olurdu.

Sonrasında Paşa'dan kendisine bir fayda gelmeyeceğine kanaat getirir ve şikayetini keserdi.

Bazıları Paşa'nın derde derman olmazsa bile, en azından karşısındaki dinleyerek bir nevi rehabilitasyon yaptığı kanısındadır.

Ancak çaresi olmayan dertlere yönelik olarak verilen “derdini Marko Paşaya anlat” kelamı dilimize bir darbimesel olarak girmiştir.

SAĞLIK

Rum Toplumunun İstanbul Dışındaki Hastahane Kurumları

Başkent İstanbul'un dışında, 19. ve 20. yüzyılın başlarında faaliyet gösteren en önemli Rum hastaneleri Ayvalık, Urla, İzmir ve Trabzon'da bulunuyordu.

Ayvalık: Ayvalık şehri, 1773 yılında Sultan fermanı ile papaz Ioannis Dimitri Kalis tarafından kurulmuştur. Bölgedeki ilk hastanenin, 1780'de yapılan ilk kilise olan Öksüzlerin Meryem Anası avlusunda bulunan bir yetimhanenin yanında kurulduğu kayıt edilmiştir. Ambrose Didot ve M. Raffane'in verdiği bilgilere göre, 19. yüzyılın başında kısa zamanda iki hastane inşa edilmiştir. Hastanelerin birinde uzman doktorların, bulaşıcı olmayan hastalıkların tedavisi ile uğraştığı ve şehrin dışındaki öbür hastanede ise, ruh ve cüzzam hastalarının bulunduğu bildirilmektedir. Ayvalık 1821'den sonra on iki yıl süreyle ıssızlaşmış ve 1833 senesinde yeniden kurulmuştur. Yerel nüfusun başlıları ile yeni bir hastane yapılmıştır. Her sene 23 Ağustos'ta gerçekleşen Meryem Ana Yortusu sırasında hastaneye destek veren bir panayır düzenleniyordu. Hastanenin 1880'deki yıllık geliri 1600 Osmanlı Lirası olup Müslüman ve Hristiyan yoksullara ücretsiz hizmetler veriliyordu. Yatak sayısı 32 idi. Aynı zamanda hastanenin yanında 20 kişi kapasiteli bir ihtiyarhane vardı.

Ayvalık Rum Hastanesi

Urla (Vurla) : Çoğunluğu Rum olan 35.000 nüfuslu şehirde 6 kilise bulunuyordu. Ayios Haralambos Kilisesi'nin (1859) yanında aynı isimli bir hastane vardı ve 1853 yılında "Urla Hastanesi Destek Derneği" kurulmuştu. Hastaneye Sultan Fermanı ile her yıl 2000-3000 kuruş bağış yapılmaktaydı. 1898 yılına kadar ziyaretçi doktorlar ile çalışan hastane, bu tarihten sonra uzman doktorlara ve bir eczaneye sahip oldu. Hastanenin gelirleri vakıf binaları kirası ve kiliselerdeki bağış kutularından geliyordu. 1902 yılında 242 hastaya bakılmış ve 80 cerrahi operasyon yapılmıştı.

Trabzon: 1902 yılında Rusya'da yaşayan iş adamı Panayiotis Akritidis'in bağışı ile mimar Aleksandros Kakulidis tarafından inşa edilmiştir. Hastahane devrin modern tesislerine sahipti.

Yukarı Trabzon Akritio Hastahanesi, 1930 Memleket Hastahanesi olarak fotoğrafı. Aşağıda Hastahenenin cerrahi bölümü

İzmir Rum Hastahaneleri

İzmir yüzyıllar boyunca Anadolu'nun en önemli çok kültürlü liman şehri olması ve çok sayıda yolcunun şehre gidip gelmesinden dolayı, tarihte birçok salgın hastalık tehlikesine açık bir mekan olmuştur.

İzmir'de 16. ile 18. yüzyıl arasında veba, çiçek, kolera ve diğer bulaşıcı salgınların olduğu bilinmektedir. Bu yüzden İzmir'e denizden gelen ziyaretçilere 17. yüzyılın ortalarından, KARANTINA uygulamak için tesisler kurulmuştu. 1675 yılında 40 yataklı Hollanda ve 1717 yılında 60 yataklı Katolik hastahanelerinin kurulduğu bilinmektedir. Bilahare 1723 yılında, yerel cemaat kurumlarının ve kilisenin desteği ile ilk Rum hastahanesi kuruldu. Aynı kurumun en başta İzmir'de yaşayan Sakızlı Rumların desteği ile 1748 yılında yenilendiği ve Grek Hastahanesi ismi altında varlığını sürdürdüğü bilinmektedir. 1797 yılında yaşanan Yeniçeri isyanında (Rebelio) Hastahane yandıktan sonra 1804 yılında yeniden faaliyete geçmiştir. 1833 yılında kurumun bahçesinde Ayios Haralambos kilisesi inşa edildikten sonra kurum bu adızın ismini almıştır. Hastahenenin kuruluşundan itibaren din ve ırk farkı gözetmeksizin kapsı herkese açıktı.

Kapısındaki mermer hitabede "KAPIYI ÇALIN ve SİZE AÇILIR" yazmaktaydı. Doktorlar üç yıl süreyle gönüllü ve ücretsiz çalışıyordu ve bu süre sonrasında yeni gönüllü doktorlar atanıyordu. Bu kural hastabakıcı hanımlar için de geçerli idi. Avrupa'da ruh hastalarının tehlikeli sayılmasına karşın, Anadolu'da ruh hastalarının diğerleri gibi olduğu kabul edildiğinden

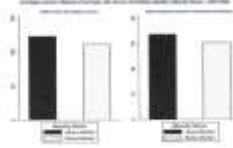
Ayios Haralambos'da ruh hastaları bölümü de vardı. Hastahenenin 1881, 1882 ve 1887 yıllarında çıkan çiçek hastalığı salgının durdurulmasında çok önemli rolü olmuştur. Son salgında 550 hastadan 480'i kurtarılmıştı. Hastahane 19. ve 20. yüzyılların başında yeni binalar, klinikler ve medical cihazlar ile donatılmıştı. Ayios Haralambos'un doktorları Avrupa'nın bir çok şehrinde gerçekleşen uluslararası konferanslarda çalışmalarını sunmuşlardır. Hastahane yerel cemaatin bağışları ve kısmen varlıklı hastaların ödemeleri ile masraflarını karşılıyordu. Hastahane 1922 yılında 400 yatağa sahip olup, aynı yılın Eylül ayında tamamen yandı.

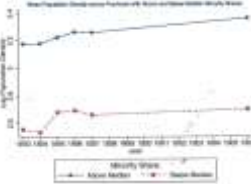
19. Yüzyılda Osmanlı Ekonomisine Rum Toplumunun Katkısı

Genel Bakış

Osmanlı topraklarında Rum toplumunun yoğun nüfus sahip olduğu bölgeler Ege ve Marmara denizi kıyıları, Meriç'in doğusu Trakya, Sinop-Rize arası Karadeniz kıyıları ve Başkent İstanbul şehri idi. Anadolu'nun diğer sahil ve iç bölgelerinde Rum nüfusu bulunmakla beraber adı geçen bölgelere kıyasla çok daha azdı. 19. yüzyılın ekonomik verilerine dayanarak yapılan inceleme sonucunda bu iki kategorideki bölgeler arasında, kişi başına ortalama gelir, ticaret ve endüstride istihdam payına ilişkin olarak aşağıdaki tabloda yer alan karşılaştırma ortaya çıkmıştır*.

İki bölge arasında nüfus artışının kıyaslanması, toplam nüfus artışının farkını göstermiştir

* https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2568564

1913-1916 yılları Osmanlı Sanayi İstatistikine göre Rum Toplumunun Osmanlı Ekonomisine katkılarının orta seviyenin çok daha üstünde olduğu görülmektedir

MADEN VE SANAYİ	
1. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	2. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
3. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	4. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
5. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	6. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
7. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	8. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
9. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	10. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
11. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	12. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
13. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	14. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
15. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	16. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
17. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	18. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
19. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	20. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
21. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	22. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
23. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	24. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
25. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	26. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
27. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	28. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
29. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	30. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
31. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	32. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
33. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	34. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
35. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	36. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
37. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	38. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
39. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	40. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
41. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	42. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
43. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	44. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
45. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	46. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
47. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	48. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
49. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	50. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
51. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	52. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
53. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	54. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
55. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	56. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
57. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	58. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
59. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	60. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
61. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	62. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
63. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	64. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
65. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	66. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
67. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	68. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
69. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	70. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
71. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	72. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
73. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	74. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
75. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	76. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
77. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	78. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
79. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	80. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
81. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	82. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
83. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	84. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
85. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	86. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
87. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	88. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
89. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	90. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
91. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	92. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
93. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	94. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
95. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	96. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
97. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	98. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)
99. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)	100. Çayır Paşa Madenleri (Saklık, Samsatlı, Samsatlı)

Osmanlı Rum Toplumunun Etkin Olduğu Sanayi ve Ekonomi Sektörleri

• Tarım

Ege, Marmara, Trakya - Bağcılık, Zeytincilik, Tütün, Fındık (Karadeniz ve İzmir) Ege bölgesinde 19. yüzyılın ortalarında tarım kooperatifleri ve birlikleri önemli rol oynamıştır.

Ayvalık çevresinde 20. yüzyılın başında zeytin ağaçları 80 bin hektar alan kaplıyor ve 5.000 aileyi ilgilendiriyordu. İpek endüstrisi Bursa - Adapazarı arası bölgelerde önemli bir gelir kaynağı idi.

• Hayvancılık

İç Anadolu bölgesinde aile ekonomisi

• Karadenizde balıkçılık

Tarımdan daha az önemli olmasına rağmen Karadeniz kıyılarında ve ırmaklarında önemli gelir kaynağı idi (Hamsi ile beraber Kılıç balığı ve Bafra bölgesinde senede 5 ton kara havyar)

• Halı ve dokuma

İç Anadolu ve göller yöresi. İzmir'de ihrac ekonomisinde önemli payı vardı.

• Madencilik

Ayrı bölümde incelenmektedir.

Dünya Ticaret Rehberi

TÜRKİYE

İMPARATORLUK

Yüzölçümü 2.745.273 km² Nüfus 29.000.000 sakin
Şehri: İSTANBUL

YÜKSEK EKSELANSLARI SULTAN
ABDÜL HAMİT HAN II

34ncü Osmanlı hanedanı İmparatoru
İstanbul'un Fethinden (1453) sonra 23ncü İmparator
Doğum tarihi 21 Eylül 1848 (16 Şaban 1265)
Tahrici (ölmü) 19 Ağustos 1876 (11 Şaban 1293)

Dünya Ticaret Rehberi 1908

İzmirli İsgonis Ailesinin Hikayesi

İSGONİS KARDEŞLER MÜHENDİSLER

Tenebbü Gecipi
İZMİR

Her çeşit sanayi aletleri, buhar makineleri, buhar kazanları, benzin makineleri, kömür makineleri, un değirmenleri, ayşın değirmenleri, pamuk halaç makineleri mümessilli. Her çeşit fabrikann tümden kurulması.

THE CREATOR OF AN ICONIC CAR: ALEC ISSIGONIS.

A GLIMPSE INTO THE LIFE OF THE MINI FOUNDER.

Innovative. Unique. Iconic. The Mini caused a sensation with its design and rather small size in the late 1950s thanks to its inventor, the Englishman Alec Issigonis. To get to this point wasn't easy. However, his story proves: never give up your dreams even if life puts obstacles in your way.

Alec Issigonis (Sir Alexander Arnold Constantine Issigonis) was born in Smyrna in the Ottoman Empire (now Izmir, Turkey). His father, a successful and wealthy shipbuilding engineer, was of Greek origin but held a British passport. His mother was from Bavaria. In 1922 the family left Turkey for England, as all British people were banished from the country. His father, however, did not survive the crossing. Issigonis had the dream of becoming an automobile engineer at an early age. From 1925-1928 he studied engineering at Battersea Polytechnic in London.

He excelled in mechanical drawing, but failed his mathematics exams three times. He managed to obtain his Diploma, but was not admitted to advanced studies. In 1928 his first job was in the design office of Gillett, an engineering firm in London.

In 1934 Issigonis was invited to join the drawing office at Humber Ltd in Coventry. During this time he started to build a special sprint racer with a friend.

Eski-Hisar Darıca Herkül Çimento Fabrikası

Zarbons ve Hacıyannakis İzmir Şekerleme Fabrikası

Anadolu'da 16-20 nci yüzyıllarda Madencilik ve Karadenizli Rumlar

Osmanlı devleti 16. asrın başında, kadim Elen devrinden beri kısmen kullanılan Halidia-Gümüşhane madenlerine ilgi göstermiştir.

Sultan II. Beyazıt (1481-1512) devrinden başlayarak Yavuz Sultan Selim ve bilhassa Kanuni Sultan Süleyman'ın sehzade olarak Trabzon yöneticisi olduğu dönemlerde maden işleme sanatını Rum ustalardan öğrendikleri, Evliya Çelebi'nin (1640) yazıklarından bilinmektedir.

Sultan III. Murat (1574-95) tarafından maden ocaklarının sorunsuz şekilde çalışmaları ve yerel derebeylerden korunması için yayınladığı Ferman ile Ocaklar Maadin-i Hümayun ilan edilmiştir. Maden ocaklarında çalışan Rumların loncaları da aynı Sultan tarafından korunmuştur. Madenlerde çalışma imtiyazı da Rumlara verilmiştir.

Çoğunluğu Rum olan maden çalışanları, Ümumi Madenci Başına bağlı idiler ve her ocağın başına da ustabaşlar atanıyordu. Anlaşmazlıklara kadılar karşamıyor, anlaşmazlıklar bu işle özel olarak görevlendirilmiş bir din adamı tarafından çözümleniyordu.

Rum madenci başlarının gelirleri yüksek olup kiliselere ve vakıflara hibeelerde bulunuyorlardı. Hatta bu sili açıklıktan dolayı "Patriklik makamınca bunlara Rumluğun kurtarıcı Nuh gemisi" unvanı verilmiştir.

Osmanlı kart postali Gümüşhane

1843 Toral

Bu madenlerin düzenli çalışması İmparatorluğun para sisteminin verimli çalışması ile doğrudan ilişkilidir.

Madenlerde çok ağır hayat ve iş şartları devrin bir Karadeniz Rumcası şarkısında anlatılmaktadır.

"Of'troge to psomin otan sto fos kai si imeran ki ego o kakorrozikon si lagumi tin atheros Of'forune kai allaz'n ke pan san panigiria ki emis panigiria, ki emis pa l puğalemen sa gamio ke camuria"

"Herkes ekmeği gündüzleri ışık ile yer Kara talihli ben havasız ve lağımın içindeyim Herkes panayırlara yeni elbiseler giyerek gider Bizim için panayırlar ve düğünler, çamurlar ile savaşmaktır"

Buğa madeni - geleri girişi önünde Rum madenciler Graf von-Schweinitz - 1905.jpg

Madenlerde Çalışma Kuralları

(Rumca-Arapça-Ermenice)

1. Herhangi bir şikâyet ancak üç gün içinde yapılabilir. Bu süreden sonra en küçük şikâyet dahi yapılamaz
2. Listede yazılı olanların dışında kimse ödeme talep edemez.
3. Ödeme makbuz karşılığı yapılır ve sadece bu geçerlidir.

Gümüşhane (Rumca ismi Angiroupolis) madenlerinin altın devri 16. ve 18. asırlar arası üç asır sürmüştür ve bu sebepten dolayı Anadolu'nun en zengin ve nüfusu yüksek bölgesi olmuştur. O dönemde de Anadolu madenlerinde kullanılan teknolojiler Avrupa'da kullanılan teknolojilerin üstündeydi. En zengin ilçeler Stavrin, İmera, Torul, Maçka, Santa ve Kromni idi. Ancak bu parlak devir 19. asrın başında, ocakların tükenmesi ve civardaki ormanların azalması ile sönmeye başladı. Buna ek olarak 1750'lerden sonra Osmanlı madencilikçi Avrupa'nın gelişen teknolojilerine ayak uyduramayarak geride kalmıştır. Bu süreçte Rum maden işçileri haritada gösterildiği gibi Anadolu'nun bütün istikametlerine doğru kitlesel bir şekilde, devletin gözetimi altında, göç etmişlerdir.

Yeni kurulan madenler :

- Trabzon Vilayeti – Tirebolu Eresel Madeni, Eseli-Lahana-Satu – Ayvalık madenleri. Giresun Küçük Prasari ve Yımurce alanları. Ordu-Kotiyora da Amuteli madenleri.
- Sivas Vilayeti – Nikopolis bölgesinde şap ve gümüşlü kurşun madenleri (Ucusa, Aşarcık, Kynuk, Katohor ve Kemipel). Melet melanı kurşun ve gümüş madenleri. Merzifon sancağı Hacıköy ve Marsovan gümüş madenleri.
- Erzurum Vilayeti – Bakır madenleri (Helva, Helek madenleri) ve Bayburt bölgesi Havelk madeni.
- Ankara sancağı – Akdağ madenleri.
- Konya Vilayeti – Buğla gümüş madeni, Bereketli maden (Niğde'ye yakın).
- Diyarbakır Vilayeti – Ergani (Arganon) bakır ve Keban gümüş ve bakır madenleri.
- Kastamonu Vilayeti – Karadeniz Ereğlisi kömür ocakları (Zonguldak ve Kozlu).
- Karesi-Balıkesir – Balya ve Karaydın kurşun madenleri.
- İzmit sancağı – Adapazarı karasütlü kurşun ve çinko madenleri.
- Göç eden topluluklar aileleri ile beraber yeni yaşam mekanları kuruyorlardı.

Tanzimat dönemi Madenler ile ilgili harita ve evraklar

Zonguldak Taşkömürü ocakları

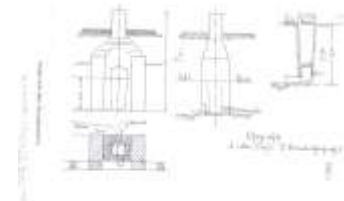

Tanzimat Dönemi ve Yabancı Sermaye Yatırımları

19. asrın ortalarına kadar Osmanlı Devleti madenlerin mülkiyeti hakkında tutarlı olarak İslam hukuku esaslarını uygulamıştır. Teorik olarak mülkiyet Sultana ait olmakla beraber pratikte, işletme hakkı ezici çoğunluğu Rum olan madencilerin elinde idi. Yine İslam hukukuna göre yerin altında olan ve çıkarılması için emek gereken madenlerin mülkiyetinin madencilere ait olduğu kabul edilmiştir. 1860'lara kadar bu prensiplere dayanarak çoğunluğu Rum olan madencilere işletme hakkı verilmiş ve vergi vermeye tabi tutulmuşlardı.

1850'lerde ilk defa yabancı şirketlerin - İngiliz ve Fransız - Osmanlı madenleri ile ilgilenmesi ile geleneksel Rum işçilere ve ustalarına karşı ezici bir rekabet gelişmiştir. Avrupa devletlerinin elçilerinin raporlarında, Osmanlı madenlerinde devam eden düzenin çağ dışı olduğu yazılıyordu ve bunların önerileri üzerine 1861 yılında yabancı yatırımlara açık, 1810 tarihli Fransız yasasını esas alan, ilk kanun çıkarıldı. Bu kanun 1869, 1887 ve 1893'de yenilendi. Yalnız 1907 yılında 160 yabancı maden şirketi, izin için müracaatta bulunmuştu.

Bu yeni gelişmelerin uygulanması sonrasında, asırlarca Osmanlı madenlerinde çalışmış ve Anadolu'nun bütününde 1780 - 1860 yılları arasında yeni maden ocakları açan Rum toplulukları yabancı sermayenin acımasız rekabeti karşısında ağır haksızlıklarla karşı karşıya kalarak büyük mağduriyetler yaşamışlardır.

İstanbul Rum Toplumunun Cumhuriyet Döneminde Katkıları

1923 Lozan Antlaşmasından sonra mübadeleden istisna edilen Rum nüfusu 125 bin üyeden oluşuyordu. İstanbul'un toplam nüfusu 800 bin idi. Bu toplumun en çok çalıştığı meslekler özel sektörde olup büyük kısmı özel şirketlerde işçi, küçük dükkan sahibi, tüccar ve bir kısmı teknisyen, mühendis ve sağlık sektöründe çalışanlar (doktor ve eczacı) idi. Az sayıda, Osmanlı devrinde sanayiye ciddi katkı veren şirketler kalmıştı.

Ancak İstanbul'un, Türkiye ekonomisine % 50 den fazla katkısı olduğundan, Rum Toplumunun ülke ekonomisine katkısı kayda değer idi. Türkiye'nin ekonomisine ciddi katkı veren şirketler, az da olsa vardı. Örnek olarak Şişli semtinde 150 kişi çalıştıran Zadenya ailesinin dökümhanesi ve makine atölyesi gemi yapımına önemli destek veriyordu. Özellikle şeker ve yiyecek ürünleri fabrikalarını çalıştıran çok sayıda Rum Toplum üyeleri vardı. 1954 tarihli İstanbul Ticaret Odasının Rehberi incelendiğinde İstanbul ekonomisine katkının, sektöre bağlı olarak %10 - %20 arasında olduğu görülmektedir. Ancak 1941-44 yılları arasında 20 Kura Nafia Askerleri ve Varlık Vergisi siyasi uygulamaları ve 6-7 Eylül 1955 olayı Toplumun ekonomik durumu üzerine ciddi derecede menfi neticeler doğurdu. Buna rağmen 1955-1963 yılları arasında Toplum ekonomik ve sosyal açıdan, büyük oranda kendi çabaları ile toparlanmaya çalıştı.

1955 yılından sonra Üniversitelere giriş sayısında %200 artış kayıtlı edildi. Bunun sebebi genç neslin gelecekte vatanlarından ayrılmaya mecbur kalacaklarını ön gördüklerinden Diploma sahibi olmanın önemini anlıyorlardı. Rum Okullarının verdiği yüksek kaliteli eğitim o devirde İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesine kolay giriş sağlıyordu. 1960'ların başında 90.000 nüfusu olan Toplum 1964-2000 yılları arasında bir kaç bine indi.

Cumhuriyet Devrinde Rum Toplumunun Türkiye Üniversite Eğitime Katkıları

1970' ten önce, Rum Liseleri mezunları, çoğunluğu İstanbul'da Türkiye'nin en eski iki Üniversitesi olan İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi Fakültelerinden mezun olanların kamu hizmetlerine atılma imkanı olmadıysa da, genellikle özel sektörde çalışır ya da vatanlarından ayrılmaya mecbur kalırlardı. Çok ender Asistan olabilir ve ancak Tıp Fakültelerinde Doçent unvanını alabilirlerdi. Bu yüzden, istisna olarak, 1975 yılına kadar yalnız özel statüde sahip olan Robert Kolej Üniversitesinde 1970' ların başında altı (6) T.C. vatandaşı Rum Profesör kurum tarafından atanmıştı. Robert Kolej yeni statüsü ile Boğaziçi Üniversitesi adını aldıktan

sonra bu öğretim üyeleri T.C. tarihinde ilk Rum asılı Profesör unvanını alanlar oldu. Bunların arasında Türkiye'ye Çevre Teknolojisi alanında büyük hizmetlerde bulunan Prof.Dr.Kriton Curi 1942'de Kadıköy'de doğdu. 1966'da Robert Kolej'den İnşaat Mühendisi olarak mezun oldu. 1974'te İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Çevre Mühendisliği doktorasını aldı. Aynı yıl Boğaziçi Üniversitesi İnşaat Mühendisliği Bölümü'nde öğretim üyesi olarak göreve başladı.

1980'de Doçent, 1988'de Çevre Teknolojisi konusunda profesörlük unvanını aldı. Kriton Curi, meslek hayatında çoğu kendisi tarafından geliştirilen olan 25 değişik alanda ders vermiştir. 30 yüksek lisans ve doktora tezi yönetti. Ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından desteklenen 42 uygulamalı araştırma projesi yürütmüştür. 33ulusal ve uluslararası bilimsel sempozyum düzenlemiştir. Bilimsel dergi ve konferans bildiri kitaplarında yayımlanmış 100'den fazla makalesinin yanı sıra yazarlık ve editörlüğünü yaptığı 17 kitabı bulunan Curi, ulusal ve uluslar arası alanda faaliyette gösteren kuruluşlara da danışmanlık yapmıştır.

Katı Atk Türk Milli Komitesi Başkanı olarak, International Solid Waste Association (ISWA)'da Türkiye'yi, temsil etti. Akdeniz Korunması Teknik ve Bilim Komitesi ve Çevre Kalkınma Uluslararası Mahkeme Kurulu Danışma Kurulu üyeliğlerinde bulundu.Curi, aralarında Boğaziçi Üniversitesi Rektörlük Ödülü(1981), Araştırma ve Eğitim Vakfı Ödülü (1984), Çevre Bakanlığı Ödülü (1992), ile çok sayıda ödül ve teşekkür belgesi sahibiydi. 21 Ekim 1996'da, genç yaşta vefat etti.

Ioanna Kuçuradi 1959 yılında İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünden mezun olduktan sonra aynı kurumdan 1965'te Doktora unvanını aldı. 1969 yılında Hacettepe Üniversitesinde Felsefe Bölümünü kurdu ve 2003 yılında emekliliğe ayrılmasına kadar Başkanı oldu. 1970 de Doçent ve 1978 de Profesör oldu. Tarih Vakfı kurucuları arasında yer alan ve Türkiye Felsefe Kurumu başkanı olan Kuçuradi, Uluslararası Felsefe Kurumları Federasyonu'nun başkanlığı da yapmıştır.

Türkiye'de Elektronik Sanayinin ilk adımlarından biri

1950'li yılların başında Türkiye'de elektronik sanayinin ilk adımlarından biri Kapadokya kökenli Vasil Uzunoglu tarafından Radyo alıcı imalatı için Beyoğlu – Tünel semtinde kurulan atölye ile atıldı. Elektronik mühendisliği eğitimi o devirde Teknik Üniversitelerin Elektrik Fakültelerinde 2-3 dersten oluşuyordu. V. Uzunoglu 1925 yılında Kadıköy'ün Göztepe semtinde doğdu. Robert Kolej'den elektrik mühendisi olarak diplomasını aldıktan sonra Amerika'da gelişmekte olan elektronik mühendisliği masteri eğitimini bitirdi. Sonra İstanbul'a döndü ve askerliğini yaptı. Emekli bir Türk subayı ile beraber Yüksek-Kaldırım'da bir radyo fabrikası kurdu. Türkiye'de en baştan dizayn ve üretim yapan bir radyo fabrikası idi. 6-7 Eylül gecesi talan edildi. Anadolu'ya gönderilmeye hazır 150'den fazla radyo Yüksek-Kaldırım sokağı basamaklarını doldurdu ve fabrikanın bütün alt yapısı mahvedildi. Vasil Uzunoglu ABD'e göç etti ve transistörlerin elektronik endüstrisinde kullanılmasının öncülerinden oldu. Yayınladığı iki kitap da elektronik mühendisliğinin temel eserlerindedir. Son 10 yılını Atina'da yaşadı ve 2012 yılında vefat etti.

Türkiye'de dizayn ve imal edilen ilk Radyo – VAUZ (1954)

